

Musiqi

DƏRSLİK

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadirik!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
OFELİYA İMANOVA

Musiqi 7

*Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Bakı – 2018

MÜNDƏRİCAT

MUSİQİ OBRAZI

1. Musiqi obrazı və xarakter	6
2. Musiqi obrazlarında xarakter dəyişikliyi	8
3. Dram tamaşaları və musiqi obrazı.....	10
4. Operetta və musiqi obrazı.....	12
5. Azərbaycan mahnılarında məkan obrazı	14
6. Musiqi obrazları rus və Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında ...	16
7. Azərbaycan xalq rəqslərində musiqi obrazları	18
8. Keçilmiş mövzuların təkrarı	20

MUSİQİ OBRAZI (davamı)

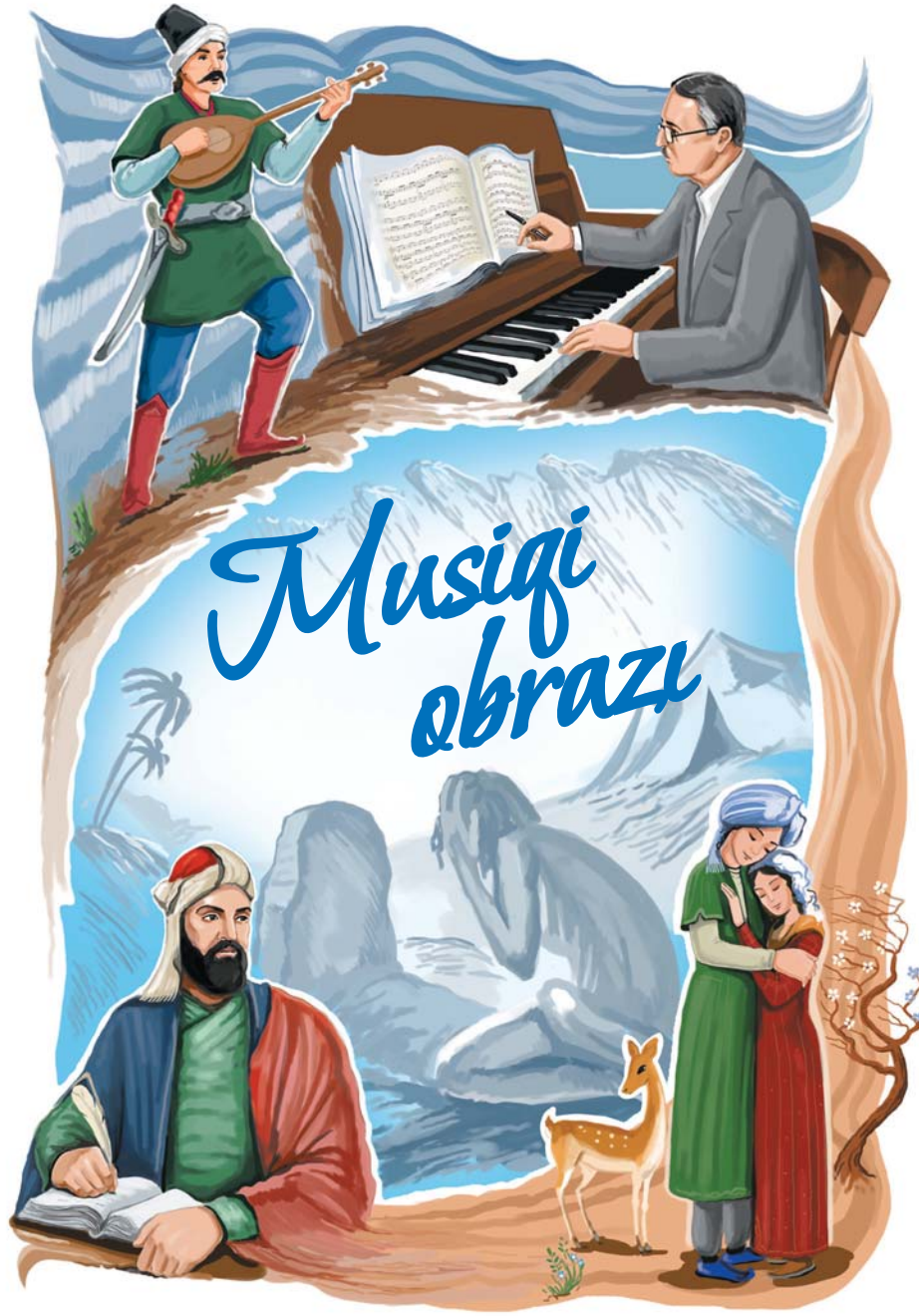
9. Bəstəkar mahnılarında layla xarakteri.....	22
10. Xalq musiqisində layla obrazı.....	24
11. Proqramlı musiqi və musiqi obrazı.....	26
12. Miniatur və musiqi obrazı.....	28
13–14. Keçilmiş mövzuların təkrarı. Sınıf konsertinə hazırlıq.....	30

MUSİQİ DRAMATURGIYASI

15. Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletinin dramaturgiyası	32
16. Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletinin dramaturgiyası	34
17. Oratoriya və dramaturgiya.....	36
18. Əşrəf Abbasovun «Qaraca qız» baletinin dramaturgiyası.....	38
19. Müslüm Maqomayevin «Şah İsmayıl» operasının dramaturgiyası ..	40
20. Əfrasiyab Bədəlbəylinin «Qız qalası» baletinin dramaturgiyası	42
21. Musa Mirzəyevin «Romantik vals-poema»sı və İohann Ştrausun «Vyana meşəsinin nağılları» əsərlərinin dramaturgiyası	44
22–23. Keçilmiş mövzuların təkrarı	46

MUSİQİ DRAMATURGIYASI (davamı)

24. Vətən mövzusu və musiqi	48
25. Fikrət Əmirovun «Sevil» operasının dramaturgiyası	50
26. Fikrət Əmirovun «Sevil» operasından «Dilbərin nəğməsi» ilə Jorj Bizenin «Karmen» operasında Karmenin «Xabanera»sı arasında əlaqələr	52
27. Böyük Vətən müharibəsi obrazı və musiqi	54
28. Cövdət Hacıyevin «Sülh uğrunda» simfonik poemasının dramaturgiyası	56
29. Migel de Servantesin və Qara Qarayevin eyniadlı «Don Kixot» əsərlərinin dramaturgiyası	58
30. Respublika Günü	60
31. Keçilmiş mövzuların təkrarı.....	62
32. Sınıf konsertinə hazırlıq.....	63
Mahnı repertuarı	64
Sınıf və məktəb konsertlərində istifadə etmək üçün əlavə repertuar ...	79
Ədəbiyyat siyahısı.....	95

1. MUSIQİ OBRAZI VƏ XARAKTER

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Koroğlu» operasının I pərdəsindən Koroğlunun və Həsən xanın ariyaları

Üzeyir Hacıbəyli

«Koroğlu» operasından
Koroğlu obrazı

«Koroğlu» operasından
Həsən xan obrazı

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Koroğlunun ariyası

1. Simfonik orkestrin müşayiəti ilə ifa olunur.
2. Hər ikisi ariyadır.

Həsən xanın ariyası

Fərqli

1. Xalq qəhrəmanının surəti canlanır.
2. Məlahətli tenor səsi ilə ifa olunur.
3. Aramlı tempdə səslənir.

O x ş a r

Fərqli

1. Qəddar bir insanın surəti canlanır.
2. Bariton kişi səsi ilə ifa olunur.
3. Cəld tempdə səslənir.

Koroğlu xalq qəhrəmanı, qorxmaz, mərd üsyan başçısıdır. Xalqı xanların, paşaların zülmündən qurtaran bir insan və eyni zamanda el nəğməkarı — aşiq olduğu üçün bu obrazda mülayimlik, mübarizlik və səmimiyyət ön plana çəkilir. O yenilməz qüvvəyə, yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malikdir.

Həsən xan xalqın sərvətini talayan, hökmran və zülmkar bir obrazdır. Həsən xan surətinin xarakterində qəddarlıq, qəzəb və acgözlük vurğulanır. O, xalqı istismar edir və var-yoxunu mənimsəyir.

Müxtəlif janrlı əsərlərdə obrazların xarakterinə uyğun nümunələr yaradan bəstəkar musiqi ifadə vasitələrinin geniş imkanlarından, yəni dinamik nüanslardan, tembrlərdən, melodiya, harmoniya və polifoniyadan istifadə edir. Məhz bu yolla müxtəlif xarakterli musiqi surətləri yaradır.

Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığının zirvəsi hesab edilən «Koroğlu» operasında müxtəlif xarakterli musiqi obrazlarına rast gəlirik. Operada çox mükəmməl xalq obrazı yaradılmışdır. Xalq qəzəbinin coşması, onun mübariz bir kütləyə çevrilməsi operada böyük ustalıqla işlənmişdir. Bu möhtəşəm musiqi əsərindəki obrazların hər birinin — Koroğlunun, Həsən xanın, Nigarın, Keçəl Həməzinin və digərlərinin öz obrazına uyğun xarakteri var.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Hikmət Ziyandır.*

Tempo di marcia

Solo f
Se- vim- li di - yar sən- sən ilk ba - har

Xor
Ü - rə - yi - miz - də doğ - ma a - dın var! Ü - rə - yimizdə

f (p)
doğ - ma a - dın var! Ey a - na Və - tən - A - zər - bay - can!

Ey a - na Və - tən - A - zər - bay - can!

Mahnı marş tempində, fa major tonallığında səslənir. Mahnının bəndini bir şagird solo şəklində, nəqəratını isə xor 2—3 səslə kimi oxuyur. Mahnıda doğma Vətənimiz Azərbaycanın obrazı təntənəli xarakterli musiqi ilə öz əksini tapır.

SUALLAR

1. «Koroğlu» operasında Koroğlunun səsi necə adlanır?
2. «Koroğlu» operasında Həsən xanın səsi necə adlanır?
3. Koroğlu və Həsən xan obrazlarının xarakterləri necədir?

TAPŞIRIQ: «Koroğlu» operası haqqında şifahi təqdimat et.

2. MUSİQİ OBRAZLARINDA XARAKTER DƏYİŞİKLİYİ

Musiqi dinləyək

Frans Şubert

Frans Şubert. «Meşə çarı» mahnı-balladası

İ.V.Hötenin 1782-ci ildə yazdığı «Meşə çarı» balladası bir çox bəstəkarın diqqətini cəlb etmişdir. Bu balladaya bəstələnmiş kompozisiyalardan ən uğurlusu isə Frans Şubertin 1815-ci ildə bəstələdiyi mahnıdır. Bu əsəri yazanda

*İohann Volfqanq
Höte*

bəstəkarın 18 yaşı var idi.

«Meşə çarı» mahnı-balladası bir ifaçı tərəfindən səsləndirilir. Lakin əsərdə müəllif, ata, can verən oğul və meşə çarı obrazlarının hər birinin xarakteri müxtəlifdir. Yəni bir ifaçı eyni əsər daxilində dörd obrazın musiqili xarakterini yarada bilir.

BUNU DA BİLİN

Böyük Avstriya bəstəkarı Frans Şubert cəmi 31 il yaşamasına baxmayaraq, 600-dən artıq mahnı, 9 simfoniya, xeyli sayda instrumental əsər yaratmışdır.

«Meşə çarı» mahnı-balladasında real və qeyri-real obrazlar aşağıdakılardır:

Əsər fortepiano alətinin müşayiəti ilə səslənir.

Obrazlardakı gərginlik özünü, eyni zamanda daimi hərəkətdə olan fortepiano müşayiətində də göstərir. Müəllif, ata və oğul obrazlarını intonasiya və xarakter yaxınlığı birləşdirir. Amma mətndən asılı olaraq, balladanın musiqisində hər obraz üçün yeni cizgilər, fərdi keyfiyyətlər işlənib. Meşə çarı obrazı isə əvvəlcə bir qədər cəlbədicə təsir bağışlayır. Sonra obrazın təcavüzkar və zalım olduğu aydınlaşır.

Notla oxuyaq

Frans Şubert. «Meşə çarı» mahnı-balladasından bir parça

Cəld

BUNU DA BİLİN

Lirik-epik xarakterli əsərlərə ballada deyilir. Tarixi, mifik və qəhrəmanlıq mövzusunda, poetik üslubda yazılmış balladaların süjeti, əsasən, folklordan götürülür.

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

I
Solo: Sevimli diyar,
Sənsən ilk bahar!
Xor: Ürəyimizdə
Doğma adın var!
Ey ana Vətən —
Azərbaycan!

II
Solo: Paytaxtın Bakı,
Açır gül təki!
Xor: Solmaz heç zaman,
Boy atar hər an.
Ana Vətənim —
Azərbaycan!

III
Solo: Səndədir sərvət,
Gözəl təbiət.
Xor: Xoş soraqlısan,
Xoş növrəqlısan,
Ey ana Vətən —
Azərbaycan!

IV
Solo: Mərd ellərin var,
Yaradar, qurar!
Xor: Mavi Xəzərin,
Göy göllərin var.
Ey ana Vətən —
Azərbaycan!

SUALLAR

1. Frans Şubertin «Meşə çarı» mahnı-balladasından dinlədiyiniz parça hansı tonallıqdadır?
2. «Meşə çarı» mahnı-balladasındakı real obrazlar hansılardır?
3. «Meşə çarı» mahnı-balladası kimin sözlərinə yazılıb?

TAPŞIRIQ: «Azərbaycan nəğmələrdə» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

3. DRAM TAMAŞALARI VƏ MUSİQİ OBRAZI

Fikrət Əmirov

*«Şeyx Sənan» tamaşasından
Kor ərəbin obrazı*

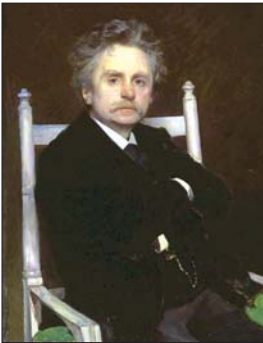
Hüseyn Cavid

Böyük Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Fikrət Əmirov opera, balet və operettaların, müxtəlif janrlı simfonik, vokal-simfonik muğamların, xor əsərlərinin, mahnıların, kinofilmlərə və teatr tamaşalarına bəstələnmiş musiqi nümunələrinin müəllifidir. Böyük Azərbaycan dramaturqu Hüseyn Cavidin «Şeyx Sənan» tamaşasına bəstəkarın yazdığı musiqi danılmaz sənət incisidir. Bu tamaşadan «Kor ərəbin mahnısı» adlı musiqi nümunəsi uzun illərdir xanəndələrimizin repertuarını bəzəyir. Onun ilk ifaçısı Məmmədli Əliyev olmuşdur. Fikrət Əmirovun yazdığı bu mahnı Kor ərəbin iztirabla dolu həyatını çox gözəl canlandırır. Bəstəkarın bu mahnıda klassik muğamımız olan «Bayatı-Kürd» muğamının intonasiyalarından istifadə etməsi onun daha cəlbedici olmasına zəmin yaratmışdır.

Musiqi dinləyək

KOR ƏRƏBİN MAHNISI

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Hüseyn Cavidindir.*

Edvard Qriq

Avropa ölkələrinin bəstəkarlarının yaradıcılığında da dram əsərlərinə yazılmış musiqi nümunələri var. Böyük Norveç bəstəkarı Edvard Qriqin Henrik İbsenin «Per Gunt» dramına bəstələdiyi musiqi də belələrindəndir. Əsər gənc kəndli Per Guntün macərələrinə həsr edilmişdir.

Səhlənkarlıq və yelbeyinlik edən Per Gunt qəzəbli trolların təsiri altına düşür, atasından qalan var-dövləti xərcləyib qurtarır. Həmkəndliləri pis davranışına görə onu kənddən qovur. Kəndi tərk edərkən anası qoca Oze qarı onun

qolları arasında dünyasını dəyişir. Sevgilisi Solveyq uzaq ölkələrdə başına qəribə hadisələr gələn Per Güntə sadıq qalır və onun yolunu gözləyir. Per Günt 40 il səyahət edir. Xəstə və qocalmış halda vətənə qayıdan Per Güntü Solveyq qarşılayır və günahlarını bağışlayır.

«Per Günt» əsərindən şıltaq ərəb qızı Anitranın mazurka tempindəki rəqsi olduqca maraqlı musiqi nümunəsidir.

Notla oxuyaq

ANİTRANIN RƏQSİ

Musiqisi Edvard Qriqindir.

Mazurka tempində

BUNU DA BİLİN

Mazurka Polşa xalq rəqsidir. Rəqs — yarandığı Mozaviyada yaşayan mazur xalqının adı ilə məşhurlaşmış. XVII əsrdə mazurka Polşa kəndli rəqsləri silsiləsindən hesab edilirdi. XIX əsrdən isə Avropa ölkələrində bal rəqs kimi tanınmağa başladı.

Bu dram üçün Edvard Qriq «Səhər», «Solveyqin nəğməsi», «Per Güntün vətənə qayıdışı», «Ozenin ölümü», «Dağ kralının mağarasında» kimi gözəl musiqi nümunələri yaratmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

QOY UCALSIN NƏĞMƏMİZ

*Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

I

Yaxın gəlin, uşaqlar,
Bayram şənliyimiz var.
Çalıb, rəqs eləyək biz,
Qoy ucalsın nəğməmiz! Hey!

Nəqərat:

Gəlin tutaq əl-ələ,
Dönək bir dəstə gülə!

II

Burda dost olsun hamı,
Şən keçirək bayramı.
Çalıb rəqs eləyək biz,
Qoy ucalsın nəğməmiz! Hey!

SUALLAR

1. «Per Günt» dramının müəllifi kimdir?
2. «Anitranın rəqs» hansı tempdədir?
3. «Qoy ucalsın nəğməmiz» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Kor ərəbin mahnısı»nı dinləyərkən düşüncələrinizi yaz.

4. OPERETTA VƏ MUSİQİ OBRAZI

«Arşın mal alan»
operettasından
Əsgərin obrazı

«Arşın mal alan» operettasını Üzeyir Hacıbəyli 1913-cü ildə Sankt-Peterburq şəhərində təhsil alarkən yazmışdır. «Arşın mal alan» bəstəkarın sonuncu və ən məşhur operettasıdır. Bu operettadan əvvəl bəstəkar «Ər və arvad», «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyalarının müəllifi idi.

«Arşın mal alan» operettasının həyatdan götürülmüş maraqlı süjet xətti var. Operettanın baş qəhrəmanı Gülçöhrə öz hüquqları uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan qızlarının nümayəndəsidir. Operettanın digər qəhrəmanı Əsgər evlənəcəyi qızı özü görmək və bəyənmək istəyən gənc tacirdir. Lakin müsəlman Şərqiində qızı yalnız toydan sonra görmək olardı. İş belə görən tacir Əsgərin dostu Süleyman çıxış yolu tapır. Onun məsləhəti ilə tacir Əsgər kasıb arşınmalçıya çevrilir. Az sonra arşın malı satmaq üçün girdiyi həyətlərin birində gördüyü qıza aşiq olur. Bu, Soltan bəyin qızı Gülçöhrədir.

Notla oxuyaq

«Arşın mal alan» operettasından melodiya

Bu melodiya həm operettanın «Uvertüra»sının köməkçi mövzusunda, həm də operettanın tamaşası boyu bir neçə dəfə səslənir.

Operettada Süleyman, Asya, Soltan bəy, Cahan xala, Telli və Vəli kimi qəhrəmanların da maraqlı musiqili obrazları yaradılmışdır. Nökər Vəli və qulluqçu Tellinin oxuduqları duetdə onların yumorla yığrulmuş məhəbbət etirafları öz əksini tapır.

«Arşın mal alan»
operettasından
Vəli və Tellinin obrazları

Musiqi dinləyək

VƏLİ VƏ TELLİNİN DUETİ

Musiqisi və sözləri

Üzeyir Hacıbəylinindir.

BUNU DA BİLİN

Bilirik ki, iki nəfərin oxuduğu musiqi nümunəsi duet adlanır. İki musiqiçinin müxtəlif və eyni musiqi alətlərində birgə ifası da duetdir.

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. «Arşın mal alan» operettasından
«Vəli və Tellinin dueti»ndən bir parça

«Vəli və Tellinin dueti» 3/8 xanə ölçüsünə malikdir və mi minor tonallığında səslənir. Bu duet şən xarakterə malikdir və qəhrəmanlar onu oxuyarkən eyni zamanda həm də rəqs edirlər. Ona görə də bu dueti mahnı-rəqs adlandırmaq olar.

Yeni mahnı öyrənək

ÜZÜMÇÜLƏR

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Cavad Cavadlınınadır.

I

Qara şanı qara gözüm,
Göy tənəkdə düzüm-düzüm,
Becərmişəm onu özüm.
Hər tənəyi bir qanadım,
Üzümçüdür mənim adım.

II

Gilələri sarı, ağdır,
Salxımları çilçıraqdır,
Süfrələrə axacaqdır.
Hər yaşıl bağ bir muradım,
Üzümçüdür mənim adım.

III

Düzə axsın gur bulaqlar,
Ürəyimdə arzu çağlar,
Çoxaldıqca yeni bağlar.
Bu həvəsdən heç doymadım,
Üzümçüdür mənim adım.

Şən xarakterə, 6/8 xanə ölçüsünə malik olan bu mahnıda kənd zəhmətkeşlərinin obrazı göz önünə gəlir.

SUALLAR

1. Duet nədir?
2. «Arşın mal alan» operettasını kim yazmışdır?
3. «Üzümçülər» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Üzümçülər» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

5. AZƏRBAYCAN MAHNILARINDA MƏKAN OBRAZI

*Seyid
Şuşinski*

*Xan
Şuşinski*

*Hacibaba
Hüseynov*

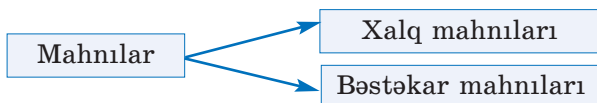

*Zeynəb
Xanlarova*

*Arif
Babayev*

Mahnı xalqın ən çox sevdiyi musiqi janrıdır. Azərbaycan xalqının musiqi-poetik yaradıcılığının ən qədim janrlarından olan mahnılarda xalqın pak, yüksək mənəviyyəti, zəngin daxili aləmi, arzuları, gələcəyə ümidləri parlaq şəkildə əks olunur. Qədim zamanlardan mahnıları xalqın istedadlı adamları, musiqi ifaçıları yaratdığı üçün onları xalq mahnıları adlandırırlar. Lakin mahnıları həm də bəstəkarlar yaradırlar.

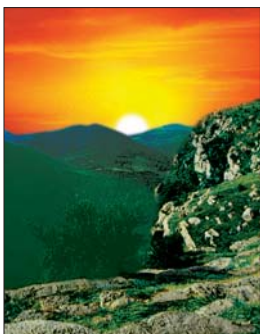

Mahnılar müxtəlif mövzuları əhatə edir. Onların arasında məkan, yer mövzusunda olan mahnılar üstünlük təşkil edir. Belə mahnılarda təsvir edilən məkanın iqlimi, maddi-mədəni irsi, təbii sərvətləri, adət-ənənələri, fauna və florası tərənnüm edilir.

Musiqi dinləyək

ŞUŞANIN DAĞLARI

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Cıdır düzü

«Şuşanın dağları» xalq mahnısını dinlədikcə zəngin və şanlı tarixi keçmişə malik qədim Şuşamızın uca dağları, yaşıl meşələri, bir sözlə, Qarabağ təbiətinin bütün gözəlliklərini özündə əks etdirən məkan göz önündə canlanır. Şuşa təkcə gözəlliyi ilə deyil, həm də strateji əhəmiyyəti ilə Vətənin alınmazlıq qalası idi. Lakin təəssüflər olsun ki, bu gün Şuşamız erməni faşistlərinin tapdağı altındadır və düşmən bu gözəl məkanı darmadağın etmiş, tarixi abidələrimizi, maddi və mədəni sərvətimizi vəhşicəsinə dağıtmışdır.

«Naxçıvan», «Mən gedirəm Zəngilana», «Qubanın ağ alması», «Dağıstan dağ yeridir», «Tiflisin yolları», «Qarabağın yollarına düşəydim», «Aranda qaldım», «Qarabağda bir dənəsən», «Şuşanın ceyranı» və s. mahnılar da vətənimizin müxtəlif bölgələrinə həsr edilmişdir.

Notla oxuyaq

QUBANIN AĞ ALMASI (Azərbaycan xalq mahnısı)

Xalq mahnıları ilə yanaşı, məkan, yer mövzusunda Azərbaycan bəstəkarları da çoxlu sayda mahnılar bəstələyiblər. Bunlardan Rauf Hacıyevin «Azərbaycan», Tofiq Quliyevin «Bakı», «Naxçıvan», Səid Rüstəmovun «Sumqayıt», Telman Hacıyevin «Gəncə», Oqtay Rəcəbovun «Gəncə» və «Şuşa», Vasif Adıgözəlovun «Şuşam, layla» və s. mahnılarını göstərmək olar.

Yeni mahnı öyrənək

SUMQAYIT

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Nəsim Cəfəroğlunundur.*

I

Canlanır hər qarış çöl Sumqayıtda,
Xariqələr yaradır el Sumqayıtda!
Boy atır zavodlar, səslənir zəfər,
Axır bol metaldan sel Sumqayıtda.

II

Nə gözəl şəhərdir, xoşdur baxışı,
Bakıya qardaşdır, durub yanaşı.
Şöhrəti, qüdrəti dillərdə dastan,
Onunla fəxr edir mərd Azərbaycan.

Nəqərat:

Canlanır hər qarış çöl Sumqayıtda,
Xariqələr yaradır el Sumqayıtda! | (2)

Marş tempində olan «Sumqayıt» mahnısını dinlədikcə insanın təsəvvüründə nəhəng sənaye şəhərimiz canlanır. Onun günbəgün artan sənaye obyektləri, park və xiyabanları, zəhmətkeş insanları göz önünə gəlir.

SUALLAR

1. Mahnıları kim yazır?
2. Məkanla əlaqədar hansı xalq mahnılarını tanıyırsan?
3. Məkanla əlaqədar hansı bəstəkar mahnılarını tanıyırsan?

TAPŞIRIQ: «Şuşanın dağları» mahnısının mövzusunə uyğun şəkil çək.

6. MUSIQI OBRAZLARI RUS VƏ AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞINDA

*Nikolay
Andreyevič
Rimski-Korsakov*

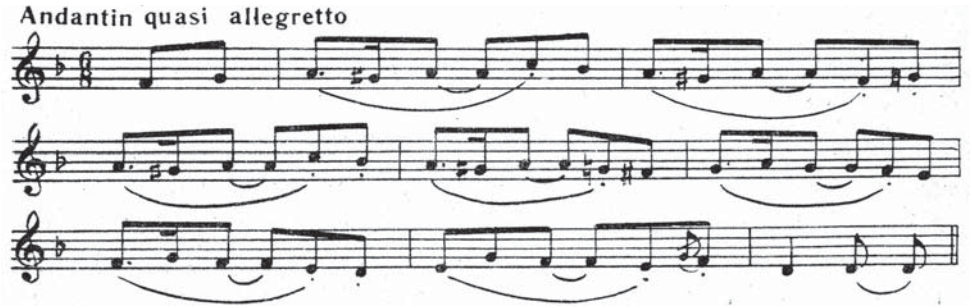
Böyük rus bəstəkarı Nikolay Andreyevič Rimski-Korsakovun yaradıcılığında təbiət obrazları çox geniş yer tutur. Biz onun «Sadko» operasından «Okean-dəniz» musiqisi ilə tanışlıq. Bəstəkarın 1888-ci ildə «Min bir gecə» nağıllarının motivləri əsasında yazdığı «Şəhrizad» simfonik süitasında da təbiət obrazları böyük sənətkarlıqla işlənmişdir. Süita bir-biri ilə ortaq bədi və musiqi obrazları vasitəsilə birləşən dörd hissədən ibarətdir. «Şəhrizad» simfonik süitasının birinci hissəsi «Dəniz. Sindbadın gəməsi» adlanır. Bu hissədə bəstəkar dəniz obrazını musiqi dili və ifadə vasitələri ilə çox gözəl təsvir edir. Bu süita ilə bəstəkar rus musiqisində simfonik nağıl janrının əsasını qoymuşdur.

Musiqi dinləyək

N.A.Rimski-Korsakov. «Şəhrizad» süitasından bir parça

Notla oxuyaq

N.A.Rimski-Korsakov. «Şəhrizad» süitasından bir parça

*«Leyli və Məcnun»
simfonik poemasından*

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «Leyli və Məcnun» simfonik poemasından köməkçi mövzu

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev 1947-ci ildə dahi Nizaminin «Leyli və Məcnun» əsəri əsasında eyniadlı simfonik poema yaratmışdır. Bu poemada Leyli və Məcnun obrazları musiqi ifadə

vasitələrinin köməyi ilə təcəssümünü tapır. Poemada musiqi mövzuları gah gərginləşir, gah da lirik xarakter alır. Bu əsərdə üç əsas mövzu var: birinci mövzu əsərin müqəddiməsində faciəli vəziyyəti canlandırır, ikinci və əsas mövzu coşqun məhəbbəti göstərir. Üçüncü mövzu köməkçi partiyadır və insan idealının ifadəsidir.

Notla oxuyaq

Qara Qarayev. «Leyli və Məcnun» simfonik poemasından bir parça

BUNU DA BİLİN

Süita ümumi bədii məzmun və proqram cəhətdən eyni olan bir neçə müstəqil hissədən ibarət musiqi əsəridir. Süita termini musiqiyə XVII əsrdə fransız bəstəkarları tərəfindən gətirilmişdir.

Mahnını yada salmaq və oxuyaq

Qara Qarayev. «Xəzər neftçiləri haqqında dastan» sənədli filminə yazılmış musiqidən

GƏNCLİK MAHNISI

*Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.*

I

Dalğalı Xəzərdə biz saldıq,
İlk qəhrəman bir şəhər.
Bu şəhərdən, bu yerdən,
Görməyib heç bəşər.

Nəqərat:

Bir vüqarla, iftixarla,
Durur şöhrət adası.
Buruqların dalğalarla,
Qovğası var, qovğası.

II

Hər yandan gur dalğa, bax,
Hücum çəkir həm gecə, həm gündüz,
Qardaşlıq və dostluğa
Bata bilməz dəniz.

Nəqərat:

Mahnı 3/4 ölçüdə, vals tempindədir.

SUALLAR

1. Nikolay Andreyeviç Rimski-Korsakovun «Min bir gecə» ərəb nağillərini motivləri əsasında yazdığı süita necə adlanır?
2. Qara Qarayevin «Leyli və Məcnun» simfonik poemasında neçə əsas mövzu var?
3. «Gənclik mahnısı»nın müəllifləri kimdir?

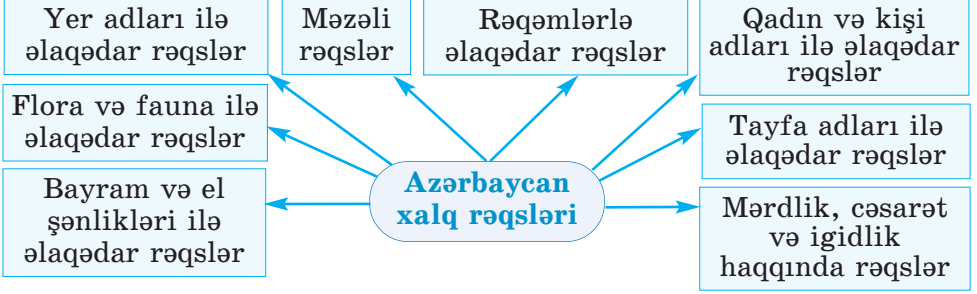
TAPŞIRIQ: «Gənclik mahnısı»ndakı musiqili obrazlarla əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

7. AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİNDƏ MUSİQİ OBRAZLARI

Musiqi dinləyək

«Qaytağı». Azərbaycan xalq rəqsi

Azərbaycan xalq rəqslərini məzmununa görə aşağıdakı kimi təsnif etmək olar:

«Cəngi» rəqsi

«Uzundərə» rəqsi

«Xançobanı» rəqsi

«Qaytağı» rəqsi

Qədim Odlar yurdunun tarixinin müxtəlif zamanlarında yaranmış bu rəqslər müasir dövrdə də el bayramlarında, toylarda istifadə olunur. Dinlədiyimiz «Qaytağı» rəqsi özündə cəsarət, mübarizlik, cəngavərlik əhvali-ruhiyyəsi əks etdirir. Cəld tempə malik bu musiqi nümunəsinin təranələri altında, əsasən, cavan oğlanlar rəqs edirlər.

Qardaş Dağıstanda öz ahəngi ilə «Qaytağı»ya oxşar «Ləzginka» və «Kabardin» rəqsləri mövcuddur. Bəstəkarlarımızdan bir çoxu öz yaradıcılığında dönə-dönə milli rəqslərimizə müraciət etmişlər. Maestro Niyazi, Tofiq Quliyev və Oqtay Rəcəbov simfonik orkestr üçün «Qaytağı» rəqsini yazmışlar.

Musiqi dinləyək

«Zorxana». Azərbaycan xalq rəqsi

«Zorxana» rəqsinin adı gənclərin öz güclərini sınamaq üçün yığışdıqları yerin adından götürülüb. Bu rəqsdə musiqinin müşayiəti ilə iki gənc güləşir və qalib gələn mükafatlandırılır.

«Zorxana» rəqsi

Musiqi dinləyək

«Darçını». Azərbaycan xalq rəqsi

Üzeyir Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Məşədi İbad və Rüstəm bəyin dueti»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

«Darçını» rəqsi

Melodiya

«Məşədi İbad və Rüstəm bəyin dueti»

Fərqli

1. Xalq üçlüyü tərəfindən ifa olunur.
2. Instrumental musiqi hesab olunur.
3. Rəqsi müşayiət etmək üçündür.

Oxşar

Fərqli

1. Simfonik orkestr və vokalçılar tərəfindən ifa olunur.
2. Vokal-simfonik əsər hesab olunur.
3. Dueti müşayiət etmək üçündür.

Göründüyü kimi, bəstəkarlarımız xalq rəqs melodiyasından öz ciddi janrlı və irihəcmli əsərlərində istifadə edir. Üzeyir Hacıbəyli «O olmasın, bu olsun» operettasında «Uzundərə» rəqsindən «Məşədi İbadın mahnısı»nda istifadə etmişdir.

Elə Azərbaycan mahnıları vardır ki, onları həm oxuyur, həm də rəqs edirlər. Belə mahnılar mahnı-rəqs adlanır. Qızlarla oğlanların birgə oynadıqları «Çal-oyna» mahnısı da belələrindəndir. Bu mahnı-rəqsdə oğlanlar oxuyanda qızlar və ya əksinə, qızlar oxuyanda oğlanlar əl çalırlar.

Mahnını yada salmaq və oxuyaq

ÇAL-OYNA

(Azərbaycan xalq mahnı-rəqsi)

I

Dost bağında açılıb güllər,
Sarılib güllərə sarı bülbüllər.
Qızlar düzüb telinə güllər,
Gülürlər nazlana-nazlana.

Nəqərat:

Mehribanım, mehriban,
Dur oyna, çal-oyna.
Yaxşı oğlan, qəşəng qız,
Çal-oyna.
Gözəl oğlan, gözəl qız, çal-oyna.

II

Dost bağında bitər alçalar,
Ağ çiçəkləyər, yetər alçalar.
Toylarda qayda belədir,
Oğlan oxuyar, qızlar əl çalar.

Nəqərat:

3/4 xanə ölçüsünə, aramlı və cəld tempə malik bu rəqsin bəndi aramla, nəqəratı isə cəld tempədə ifa olunur.

SUALLAR

1. Hansı məzmunlu xalq rəqsləri mövcuddur?
2. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettasında «Darçını» və «Uzundərə» rəqslərindən istifadə olunub?
3. «Çal-oyna» mahnı-rəqsinin bəndi və nəqəratı necə ifa olunur?

TAPŞIRIQ: «Çal-oyna» mahnı-rəqsi ilə əlaqədar şifahi təqdimat et.

8. KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Mövzu ilə əlaqədar bəstəkarların adlarını şəkillərinə görə təyin et.

TESTLƏR

1. Həsən xan hansı operanın qəhrəmanıdır?

- a) «Azad» b) «Sevil» c) «Koroğlu»

2. Həsən xanın səsi necə adlanır?

- a) tenor b) bas c) bariton

3. «Məşə çarı» mahnı-balladası neçə ifaçı tərəfindən səsləndirilir?

- a) 1 b) 2 c) 3

4. «Kor ərəbin mahnısı»nın müəllifi kimdir?

- a) Q.Qarayev b) Niyazi c) F.Əmirov

5. «Per Günt» dram əsərinin müəllifi kimdir?

- a) V.Hüqo b) H.İbsen c) M.Tven

6. «Vəli və Tellinin dueti» Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettasındadır?

- a) «O olmasın, bu olsun» b) «Ər və arvad» c) «Arşın mal alan»

7. «Şəhrizad» süitasını kim yazmışdır?

- a) Q.Qarayev b) F.Əmirov c) N.A.Rimski-Korsakov

8. Üzeyir Hacıbəyli «O olmasın, bu olsun» operettasında hansı Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyalarından istifadə etmişdir?

- a) «Qaytağı» b) «Uzundərə» c) «Mirzəyi»

9. BƏSTƏKAR MAHNILARINDA LAYLA XARAKTERİ

Elə mahnılar vardır ki, hər birimiz onların həzin musiqisi altında yuxuya getmiş, yaşa dolmuş və böyümüşük. Bu mahnılar laylalardır. Laylaların həzin təranələri körpəni yuxuya verir. Layla deyən ana körpəsinin qanına xalqın əsrlərdən gələn sevgisini, adət-ənənəsini, səmimiyyətini hopdurur.

Ana və körpə obrazı məşhur rəssamların yaradıcılığında da geniş vüsət tapmışdır. İntibah dövrünün (XV əsr) Leonardo da Vinçi, Mikelançelo, Rafael Santi kimi böyük rəssamları gözəl xarici görünüşə, zəngin mənəviyata malik mükəmməl qadın obrazı yaratmaq üçün öz ideallarını məhz analıq mücəssəməsi olan qadında tapmışlar. Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında da bu obraz təsvir olunmuş sənət əsərləri mövcuddur.

*Fikrət Əmirovun «Sevil»
operasından fraqment*

*Altay Hacıyev.
«Keçmişdən səhifələr. Layla»*

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından «Layla»

Fikrət Əmirovun Cəfər Cabbarlının eyniadlı pyesi əsasında yazdığı «Sevil» operası Azərbaycanın musiqi həyatında mühüm hadisədir. Bu opera müasir mövzuda yazılmış ilk milli lirik opera kimi Azərbaycan incəsənəti tarixinə daxil olmuşdur.

Əsərin baş qəhrəmanı Sevil öz balasına layla çalır. Bu mahnını dinlədikcə insanın gözü önünə keçən əsrin əvvəllərində körpəsi üçün layla deyən Azərbaycan qadınının ümumiləşmiş obrazı gəlir.

Həyat yoldaşı Balaşın əsarəti altında yaşayan Sevil öz balası Gündüzün beşiyi başındadır. Körpə ana laylasının gözəl təranələri altında mışıl-mışıl yatır.

Notla oxuyaq

ANA LAYLASI

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Rəfiq Zəkəninindir.

Moderato *mf*

Bu mahnının tonallığı mi minordur.

Yeni mahnı öyrənək

LAYLA

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

I

Gecə keçər, üzün gülər,
Anan qurban, canım qurban!
Səhər gələr, atan gələr,
Anan qurban, körpə balam!
Laylay, laylay, yat, mənim əzizim!|2
Yat, yat!

II

Arzun coşsun, dəniz olsun,
Anan qurban, canım qurban!
Bəxtin sənin səhər kimi,
Təmiz olsun, anan qurban!
Laylay, laylay, yat, mənim əzizim!|2
Yat, yat!

SUALLAR

1. Laylalar haqqında nə deyə bilərsən?
2. «Layla» mahnısının müəllifləri kimdir?
3. Oqtay Zülfüqarovun «Ana laylası» mahnısı hansı tonallıqdadır?

TAPŞIRIQ: «Bəstəkar yaradıcılığında layla» mövzusunda şifahi təqdimat hazırla.

10. XALQ MUSIQISINDƏ LAYLA OBRAZI

Sara Manafova.
«Yeni həyata»

Uilyam Buqro.
XIX əsr. Fransa

Azərbaycan xalq mahnı yaradıcılığının ən qədim janrlarından biri də laylalardır. Layla janrı bir çox dünya xalqlarının musiqi folklorunda mövcuddur. Laylaların meydana gəlməsi tarixən xalqların məişət və ailə ənənələri ilə bağlı olmuşdur. Bir qayda olaraq, laylalar qadınlar (analar, nənələr) tərəfindən oxunmuşdur. Anaların körpələrinə oxuduqları mahnılara ninnilər, oxşamalar da aiddir.

Laylalar, ninnilər və oxşamalar melizmlərlə zəngindir. Bu mahnılar özünəməxsus bir üslubda ifa olunur. Ana beşik başında oturaraq onu yırğalayır və melodiyanın ritminə uyğun yarıoxuma, yarıdeklamasiya halında, yəni reçitativ-deklamasiya üslubunda oxuyur. Laylaların mətni çox halda yeddihecalı quruluşa malik olan bayatılardan ibarət olur.

Laylay beşiyim, laylay, 2—3—2
Evim, eşiyim, laylay. 2—3—2
Sən get şirin yuxuya, 2—2—3
Çəkim keşiyin, laylay. 2—3—2

Azərbaycan laylalarının ilk not nümunələrini Üzeyir Hacıbəyli və Müslüm Maqomayev yazmışdır.

Musiqi dinləyək

Mixail İppolitov-İvanov. «Türk fraqmentləri» süitasından «Ninni»
İstedadlı rus bəstəkarı Mixail İppolitov-İvanov 1925-ci ildə yazdığı «Türk fraqmentləri» adlı simfonik əsərində bir neçə Azərbaycan musiqi nümunəsindən, o cümlədən «Ninni»dən istifadə etmişdir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

BEŞİK BAŞINDA (Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

A qu-zum, kör-pə qu-zum, A qu-zum, kör-pə qu-zum,
U-yu, ey qa-ra gö-züm. Çıx-dı əf-la-kə sö-züm,
Bu nə-dir ağ-la-dı-ğın, Ü-rə-yim dağ-la-dı-ğın.

Bu mahnı fa minor tonallığında səslənir. Fa minor tonallığında si bemol, mi bemol, lya bemol və re bemol işarələri var. Notda mi bekar işarəsi onun harmonik şəkildə olmasını göstərir. Yəni minor qamması harmonik şəkildə olanda onun VII pilləsi yarım ton zilləşir. Fa minorun yarandığı major qamması lya bemol major adlanır və onun da dörd bemol işarəsi vardır.

Fa minor qammasını harmonik şəkildə oxuyaq.

Yeni mahnı öyrənək

LAYLA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Andante

Kön-lü-mün bir gü - lü - sən, Kön-lü-mün bir
gü - lü - sən, O gü-lün bül - bü - lü - sən. Si-nə-min sün -
bü-lü - sən, Sə-ni, yav - rum, se - və - rəm, se - və - rəm.

I

Könlümün bir gülüsən,
O gülün bülbülüsən.
SİNƏMİN SÜNBÜLÜSƏN,
Səni, yavrum, sevərəm.

II

Layla dedim həmişə,
Karvan gedər enişə.
Yastığında gül bitsin,
Döşəyində bənövşə.

III

Layla, quzum, ağlama,
Ürəyimi dağlama.
Yat, yuxun şirin olsun,
Yuxuma daş bağlama.

IV

Layla, əməyim, bala,
Duzum-çörəyim, bala.
Gözlərəm böyüyəsən,
Görüm köməyin, bala.

SUALLAR

1. Layladan başqa, analar körpələrinin beşiyi başında daha hansı mahnıları oxuyurlar?
2. Rus bəstəkarı Mixail İppolitov-İvanov xalqımızın «Ninni» mahnısından hansı simfonik əsərində istifadə etmişdir?
3. Laylaların mətni üçün hansı poeziya nümunəsindən istifadə edilir?
4. Harmonik minorda hansı səs yarım ton zilləşir?

TAPŞIRIQ: Layla janrı haqqında kiçik şifahi təqdimat hazırla.

11. PROQRAMLı MUSIQİ VƏ MUSIQİ OBRAZI

Cövdət Hacıyev

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Cövdət Hacıyev simfonik orkestr üçün simfoniya-ların, Qara Qarayev ilə birgə bəstələdiyi «Vətən» operasının, «Sülh uğrunda» simfonik poemasının, kamera-instrumental və fortepiano üçün əsərlə-rin, xor əsərlərinin müəllifidir. O, eyni zamanda uşaqları da yaddan çıxarmamış və onlar üçün proqramlı, yəni əvvəlcədən adı məlum olan «Mu-siqi şəkilləri» adlı fortepiano pyesləri silsiləsini yaratmışdır. Bu fortepiano silsiləsi səkkiz kiçikhəcmli pyesdən ibarətdir. Bu pyeslər bir-biri ilə təzadlı olaraq yerləşdirilib. Epik mövzulu «Əfsanə», «Nağıl», uşaqların gündəlik həyatlarına uyğun rəqs xarakterli «Gəzinti», «Zarafat», insanların ritmik hərəkətlərinə həsr edilmiş «Marş», «Lirik rəqs», «Etüd» kimi fortepiano pyeslərindən ibarət olan silsilə «Epi-loq»la bitir.

Musiqi dinləyək

Cövdət Hacıyev. «Musiqi şəkilləri» silsiləsindən «Marş»

Dinlədiyimiz bu fortepiano pyesində cəsarətli addımlarla hərəkət edən məktəblilər təsvir edilir. Musiqinin dəqiq ritmi, sadə melodiyası, xalq musiqisinin intonasiyalarına oxşarlığı onun başa düşülməsini asanlaşdırır.

Modest Musorqski

Rus bəstəkarlarından Modest Musorqskinin ya-radıcılığında da «Sərgidən şəkillər» adlı fortepiano pyesləri silsiləsi var. Yaxın dostu, görkəmli rəssam və memar Viktor Qartmanın sərgisində gördüyü təsviri incəsənət əsərləri bəstəkarda sonradan bu silsiləni yaratmaq həvəsi doğurmuşdur. On bir for-tepiano pyesindən ibarət bu proqramlı əsərdə on bir təsviri sənət nümunəsindəki obrazlar öz musiqi təsvirini tapmışdır.

Musiqi dinləyək

Modest Musorqski. «Sərgidən şəkillər» silsiləsindən «Küpəgirən qarı»

Notla oxuyaq

Qara Qarayev. «Fikirli» fortepiano pyesindən bir parça

Mahnını yada salaq və oxuyaq

QIŞ MAHNISI

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

I

Hər tərəfə yağıb qar,
Tez gəlin siz, uşaqlar.
Ağ geyinib meşə, dağ,
Qar topası oynayaq.

Nəqərat:

Qış gəlibdir, qış gəlib,
Bu yerlərə xoş gəlib.
Neyləyəcək qar bizə,
Dost olub bahar bizə.

II

Gizlənidir turaclar,
Buz bağlayıb yamaclar.
Donub güllər, çiçəklər,
Əsir soyuq küləklər.

Nəqərat:

Qış gəlibdir, qış gəlib,
Bu yerlərə xoş gəlib.
Neyləyəcək qar bizə,
Dost olub bahar bizə.

BUNU DA BİLİN

Modest Musorqski «Sərgidən şəkillər» silsiləsini cəmi üç həftəyə yazdığına baxmayaraq, əsər bəstəkarın ölümündən düz beş il sonra nəşr edilib və səhnələşdirilib.

SUALLAR

1. Proqramlı musiqi əsəri nədir?
2. Cövdət Hacıyevin «Musiqi şəkilləri» fortepiano silsiləsi neçə pyesdən ibarətdir?
3. Modest Musorqskinin fortepiano silsiləsinin adı nədir?

TAPŞIRIQ: «Qış mahnısı»na uyğun şəkil çək.

12. MİNİATÜR VƏ MUSİQİ OBRAZI

Miniatür kiçikhəcmli sənət əsərlərinə deyilir və bu janr həm musiqidə, həm də təsviri incəsənətdə öz tətbiqini tapıb. Böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov bu janrda «12 miniatür» adlanan fortepiano pyesləri silsiləsi yaratmışdır. Bu proqramlı silsilədə hər bir pyesin öz adı var. Onların adları belədir: «Lirik rəqs», «Barkarola», «Marş», «Aşıq-sayağı», «Ovda» və s. «Barkarola» italyan sözü olub, «qayıqçının mahnısı» deməkdir. Bu əsər 6/8-lıq ölçüyə malikdir və həzin xarakterdə səslənir. Sanki axşamçağı balıqçı öz qayığında üzür və həzin bir mahnı oxuyur.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «12 miniatür» fortepiano pyesləri silsiləsindən «Barkarola»

Miniatür janrı rəssamlıq sənətində də geniş yayılmışdır. Rəssam Abdulla Ələkbərovun «Nəğməkar qız», «El bilir ki, sən mənimsən», Arif Hüseynovun «Ağ atlı oğlan» əsərləri və s. məhz bu janra aiddir.

Abdulla Ələkbərov.
«Nəğməkar qız»

Abdulla Ələkbərov.
«El bilir ki, sən mənimsən»

Arif Hüseynov.
«Ağ atlı oğlan»

Pyotr İliç
Çaykovski

«Barkarola» adlı fortepiano pyesi dahi rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovskinin yaradıcılığında da var. P.İ.Çaykovskinin «İlin fəsilləri» fortepiano pyesləri silsiləsində yaz, yay, payız və qış fəsillərinin hər birinə üç pyes bəstələnib və onların hərəsinin öz adı var.

İlin fəsilləri

Yanvar — «Ocaq başında»	İyul — «Biçinçi nəğməsi»
Fevral — «Maslenitsa»	Avqust — «Biçin»
Mart — «Torağayın nəğməsi»	Sentyabr — «Ov»
Aprel — «Novruzgülü»	Oktyabr — «Payız nəğməsi»
May — «Ağ gecələr»	Noyabr — «Üç at qoşulmuş arabada»
İyun — «Barkarola»	Dekabr — «Milad bayramı»

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

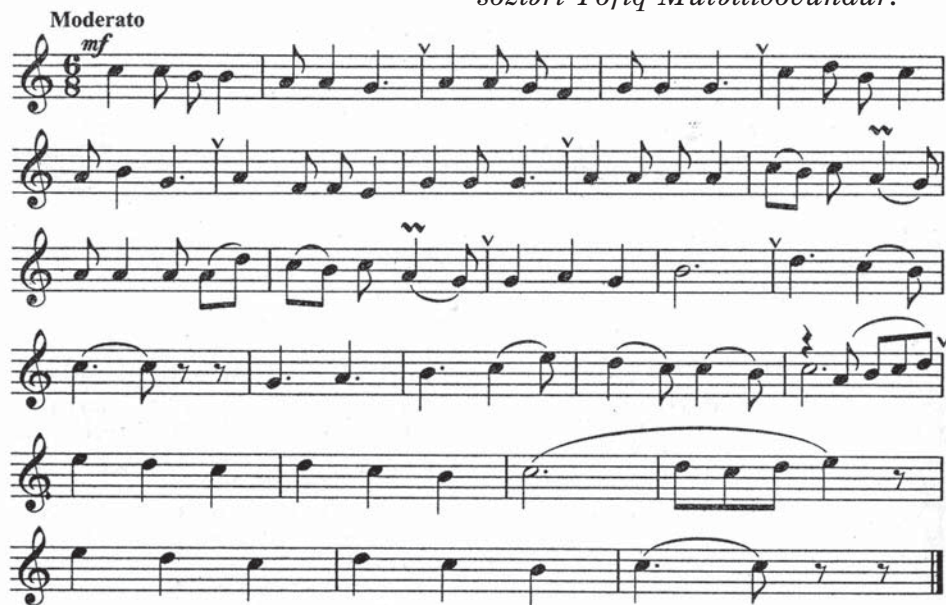
Pyotr İliç Çaykovski. «İlin fəsilləri» fortepiano pyesləri silsiləsindən «Barkarola»

Notla oxuyaq

QIŞ MAHNISI

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

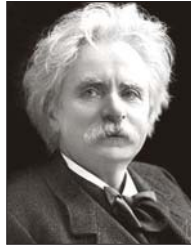
SUALLAR

1. Miniatur nə deməkdir?
2. «12 miniatur» fortepiano pyeslərini kim yazıb?
3. «İlin fəsilləri» adlı 12 fortepiano pyesi silsiləsini kim yazıb?

TAPŞIRIQ: Qış fəslinə aid şəkillər çək.

13-14. KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI
SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ

Bəstəkarları şəkillərinə görə təyin et.

T E S T L Ə R

1. *«Koroğlu» operasındakı zalım xanın adı nədir?*
a) Hüseyn xan b) Həsən xan c) Eldar xan
2. *«Meşə çarı» mahnı-balladası kimin sözlərinə yazılıb?*
a) H. Heyne b) İ.V.Höte c) S.Mixalkov
3. *«Şeyx Sənan» tamaşasının musiqisini kim yazıb?*
a) Q.Qarayev b) C.Hacıyev c) F.Əmirov
4. *«Şeyx Sənan» dram əsərini kim yazıb?*
a) C.Cabbarlı b) H.Cavid c) S.Vurğun
5. *«Per Günt» dram əsərinə yazılmış musiqinin müəllifi kimdir?*
a) M.P.Musorqski b) F.Şubert c) E.Qriq
6. *«Sərgidən şəkillər» fortepiano silsiləsini kim yazıb?*
a) Q.Qarayev b) M.Musorqski c) E.Qriq
7. *Abdulla Ələkbərovun «Nəğməkar qız» əsəri hansı janra aiddir?*
a) miniatür b) qrafika c) rəngkarlıq

15. QARA QARAYEVİN «YEDDİ GÖZƏL» BALETİNİN DRAMATURGIYASI

Nizami Gəncəvi

Bəstəkar Qara Qarayevi dahi Nizaminin yaradıcılığı ilə birləşdirən onun «Yeddi gözəl» baleti və «Leyli və Məcnun» simfonik poeması olmuşdur. Nizami Gəncəvinin «Xəmsə»sinə daxil olan beş poemadan birinin motivləri əsasında yazılan «Yeddi gözəl» baleti 1952-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulmuşdur. Tamaşanın rejissoru və baletmeysteri Pyotr Qusev, baletin səhnələşdirilməsində məsləhətçi Xalq artisti Qəmər Almaszadə olmuşdur. Baletin qısa məzmunu belədir: Bəhram şah ov edərkən azır, qədim qəsrin dağıntıları arasından keçib ovçu Mənzərin evinə gəlir. Mənzər və bacısı Aysə Bəhram şahı qarşılayırlar. Elə bu zaman məkrli vəzir Rast Rövşən şahı düşmənin hücum xəbərini çatdırır. Bəhram şahı qoşulan Mənzər onunla birlikdə döyüşə gedir. Şah öz yerinə zalım vəziri təyin edir. Vəzir isə Bəhram şahı öldürmək üçün yollar axtarır. Mənzər şahı ölümdən xilas edir. Şah öz taxt-tacına qayıdır, lakin onda xalqına qarşı bir etinasızlıq yaranmışdır. Vəzir isə öz arzusunu yerinə yetirmək üçün yollar axtarır. Günlərini kefdə keçirməklə məşğul olan şah ona kömək etməyə çalışan Mənzəri və onun silahdaşlarını zindana atır. Aysə saraya gəlir, qardaşını və dostlarını azad etmək üçün şahı yalvarır.

Mənzər və onun silahdaşları zindandan qaçırlar. Şahın adamları kəndlilərin zəmisinə od vurur. Şah Aysəni qətlə yetirir. Xalq ayağa qalxır. Bəhram şah ölkədən qovulur.

Bəstəkar Qara Qarayevi dahi Nizaminin yaradıcılığı ilə birləşdirən onun «Yeddi gözəl» baleti və «Leyli və Məcnun» simfonik poeması olmuşdur. Nizami Gəncəvinin «Xəmsə»sinə daxil olan beş poemadan birinin motivləri əsasında yazılan «Yeddi gözəl» baleti 1952-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulmuşdur. Tamaşanın rejissoru və baletmeysteri Pyotr Qusev, baletin səhnələşdirilməsində məsləhətçi Xalq artisti Qəmər Almaszadə olmuşdur. Baletin qısa məzmunu belədir: Bəhram şah ov edərkən azır, qədim qəsrin dağıntıları arasından keçib ovçu Mənzərin evinə gəlir. Mənzər və bacısı Aysə Bəhram şahı qarşılayırlar. Elə bu zaman məkrli vəzir Rast Rövşən şahı düşmənin hücum xəbərini çatdırır. Bəhram şahı qoşulan Mənzər onunla birlikdə döyüşə gedir. Şah öz yerinə zalım vəziri təyin edir. Vəzir isə Bəhram şahı öldürmək üçün yollar axtarır. Mənzər şahı ölümdən xilas edir. Şah öz taxt-tacına qayıdır, lakin onda xalqına qarşı bir etinasızlıq yaranmışdır. Vəzir isə öz arzusunu yerinə yetirmək üçün yollar axtarır. Günlərini kefdə keçirməklə məşğul olan şah ona kömək etməyə çalışan Mənzəri və onun silahdaşlarını zindana atır. Aysə saraya gəlir, qardaşını və dostlarını azad etmək üçün şahı yalvarır.

*«Yeddi gözəl»
baletindən səhnə*

*«Yeddi gözəl»
baletindən «Adajio»*

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»

«Adajio»da Aysənin obrazı, xarakteri gözəl və təsirli bir melodiyada öz əksini tapır. Ağır tempdə və 6/8 xanə ölçüsündə səslənən bu rəqsin melodik elementləri, intonasiyaları Aysənin ölüm səhnəsinə qədər bir neçə dəfə yada salınır. Yəni bir növ leytmotiv rolunu oynayır.

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli»

Notla oxuyaq

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli». Əsas melodiyadan bir hissə

Andante cantabile

Baletdə yeddi xalqın musiqisi əsasında yeddi gözəl obrazı yaradılmışdır: «Hind gözəli», «Bizans gözəli», «Xarəzm gözəli», «Slavyan gözəli», «Məğrib gözəli», «Çin gözəli», «Gözəllər gözəli». Bu baletdə konsert pyesi kimi səslənən ritmik «Vals» dövrümüzün ən gözəl əsərlərindən hesab olunur.

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Vals»

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCANA GƏLSİN

*Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

I

Vətənimin seyrinə çağırıram elləri,
Sərvət görmək istəyən, Azərbaycana gəlsin!
Bəzənib başdan-başa şəhərləri, kəndləri,
Cənnət görmək istəyən, Azərbaycana gəlsin!

II

Payızında, qışında, baharında, yazında,
Dinir dostluq nəğməsi könüllərin sazında.
Sabaha addımlayan mərd oğlunda, qızında,
Qeyrət görmək istəyən, Azərbaycana gəlsin!

III

Bağçaları, bağları zavalıdır qış-bahar,
Məhəbbəti, şöhrəti dolaşır diyar-diyar.
Üçrəngli bayraq altda alınacaq, bəxtiyar,
Millət görmək istəyən, Azərbaycana gəlsin!

SUALLAR

1. «Yeddi gözəl» baletinin ilk tamaşası neçənci ildə olmuşdur?
2. «Yeddi gözəl» baletinin əsas obrazları hansılardır?
3. «Azərbaycana gəlsin» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Yeddi gözəl» baleti haqqında şifahi təqdimat hazırla.

16. ARIF MƏLİKOVUN «MƏHƏBBƏT ƏFSANƏSİ» BALETİNİN DRAMATURGİYASI

Arif Məlikov

*«Məhəbbət əfsanəsi» baletindən
fragment*

Nazim Hikmət

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Arif Məlikov «Məhəbbət əfsanəsi» baletini türk şairi Nazim Hikmətin eyniadlı əsəri əsasında yaratmışdır. İki böyük sənətkarın birgə əməyi nəticəsində yaranan «Məhəbbət əfsanəsi» baleti Leningrad Dövlət Opera və Balet Teatrında (hazırkı Sankt-Peterburq Mariin Teatrı) 1961-ci ildə baletmeyster Yuri Qriqoroviç tərəfindən səhnələşdirilib. O vaxt bəstəkarın cəmi 28 yaşı var idi. Məhz bu əsər gənc bəstəkara dünya şöhrəti qazandırır. Baletin qısa məzmunu belədir: hökmdar Məhmənə Banunun bacısı Şirin ölüm ayağında olduğu üçün saray kədər içindədir. Naməlum bir adam deyir ki, əgər Məhmənə Banu öz gözəlliyini qurban verərsə, onun bacısı sağalar. Tərəddüd içində olan hökmdar buna razılıq verir. Sağalmış Şirin bacısının eybəcər üzünü görəndə təəccüblənir. Daşyonan Fərhadın Şirin üçün tikdiyi saray hazır olur. Bacılar və əyanlar saraya baxmağa gəlirlər. Fərhadı görəndə hökmdar Məhmənə Banu və Şirin ona vururlar. Fərhad isə Şirinə gözəlliyinə heyran qalır. Susuz qalmış xalqın hiddətindən qorxub üzünü qara örpəklə örtmüş Məhmənə Banu özünə yer tapa bilmir. Fərhad və Şirin qaçmaq qərarına gəlirlər. Bundan xəbər tutan Məhmənə Banu onları tutub saxlayır. Şirinin yalvarışından sonra Məhmənə Banu deyir ki, əgər Fərhad dağı çapıb xalqı su həsrətindən xilas etsə, Şirini ona verəcək...

*«Məhəbbət əfsanəsi» baletindən
«Təlxəklərin rəqsi»*

Musiqi dinləyək

Arif Məlikov. «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Təlxəklərin rəqsi»

Notla oxuyaq və dinləyək

**Türk qızlarının rəqsi
(II pərdə)**

Allegro

The musical score consists of two staves. The first staff is in treble clef with a key signature of two flats and a 9/8 time signature. It begins with a piano (p) dynamic marking. The second staff is in bass clef. The music features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

AZƏRBAYCANA GƏLSİN

*Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

Andantino

The musical score is in 2/4 time and features a vocal line with lyrics in Azerbaijani. It includes trills (tr) and a first/second ending (1. and 2.).

Və-tə-ni-min sey - ri-nə ça - ғы - rı - ram el - lə - ri,
Sər - vət gör - mək is - tə - yən, A - zər - bay - ca - na gəl -
sin. Bə - zə - nib baş - dan - ba - şa, şe - hər - lə - ri,
kənd - lə - ri, cən - nət gör - mək is - tə - yən, A - zər - bay - ca -
1. - na gəl - sin! 2. - na gəl -
- sin! Gü - lüm, A - zər - bay - ca - na gəl - sin!

SUALLAR

1. «Məhəbbət əfsanəsi» baletini kim yazmışdır?
2. «Məhəbbət əfsanəsi» baleti hansı türk şairinin əsəri əsasında yazılmışdır?
3. «Azərbaycana gəlsin» mahnısında yurdun təbiəti necə tərənnüm edilir?

TAPŞIRIQ: «Məhəbbət əfsanəsi» baleti haqqında şifahi təqdimat hazırla.

17. ORATORİYA VƏ DRAMATURGIYA

*Johann Sebastyan
Bax*

*Simfonik orkestr,
xor, solistlər*

Vasif Adıgözəlov

Oratoriya — xor, solistlər və simfonik orkestr üçün nəzərdə tutulmuş irihəcmli musiqi əsəridir. «Oratoriya» sözünün latın dilindən tərcüməsi, «oro» danışırım, yalvarıram deməkdir. Bu janr İtaliyada XVI əsrin axırı, XVII əsrin əvvəllərində, təxminən kantata və opera janrı ilə bir vaxtda yaranmışdır. Oratoriya quruluşuna görə də bu janrlara çox yaxındır. Oratoriya operadan səhnə hərəkətlərinin olmaması, kantatadan böyük ölçüsünə və şəxslənən süjet xəttinə malik olması ilə fərqlənir. Bu janr dahi alman bəstəkarı İ.S.Baxın, F.Hendelin, Y.Haydnın, L.Bethovenin və digər Avropa bəstəkarlarının yaradıcılığında yüksək səviyyəyə qalxmışdır.

Azərbaycanda bu janrdə Cahangir Cahangirov, Vasif Adıgözəlov, Ramiz Mustafayev, Oqtay Rəcəbov nümunəvi əsərlər yaradıblar. Cahangir Cahangirovun «Sabir», Vasif Adıgözəlovun «Qarabağ şikəstəsi», Oqtay Rəcəbovun «Heydər» və «Çingiz» simfoniya-reqviyemi, Ramiz Mustafayevin «Hüseyn Cavid» oratoriyaları ölkəmizdə və bütün dünyada tanınmış əsərlərdəndir.

Vasif Adıgözəlovun «Qarabağ şikəstəsi» oratoriyası yeddi hissədən ibarətdir. Teymur Elçinin sözlərinə yazılmış əsər Qarabağa həsr olunmuş şeirlə başlayır. Əsərin sonuncu hissəsində bəstəkar «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bütünlüklə istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikəstəsi» oratoriyasının VII hissəsindən bir parça

*Musiqisi Vasif Adıgözəlovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

Bu oratoriyada dinlənən hissədən əlavə xor epizodları, vokal nümunələri və simfonik fraqmentlərdən ibarət musiqi parçaları da vardır.

Göründüyü kimi, musiqi və mətn arasında vəhdət oratoriyanın dramaturgiyasını tədricən inkişaf etdirir. Sonda təntənəli «Qarabağ şikəstəsi» xorun ifasında səslənir.

Notla oxuyaq

«Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parça

Orta tempdə

The musical score is written in 2/4 time and consists of six staves. The first staff shows the melody with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature of 2/4. The second staff features a rhythmic accompaniment with triplets and a quintuplet. The third staff includes ornaments (trills) and a key signature change to two flats (B-flat and E-flat). The fourth and fifth staves continue the accompaniment with various rhythmic patterns. The sixth staff concludes the piece with a final cadence.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

QEYRƏT MARŞI

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Qədirpaşa Elsevərindir.

I

Biz gedirik döyüşə,
Xidmət üçün haqq işə.
Düşmən alıb payını,
Yaman düşüb təşvişə.

Nəqərat:

Möhkəm duraq, and içək,
Vuruşaq biz kişitək.
Azad olsun yurdumuz,
Gülə dönsün gələcək.

II

Düşmən yaman xəbisdir,
Namərd, alçaq, iblisdir.
Allah özü bilir ki,
Məramımız təmizdir.

Nəqərat:

Möhkəm duraq, and içək,
Vuruşaq biz kişitək.
Azad olsun yurdumuz,
Gülə dönsün gələcək.

SUALLAR

1. Oratoriya nədir və harada yaranmışdır?
2. Azərbaycan bəstəkarlarından kimlər oratoriya janrında əsərlər yaratmışlar?
3. «Qeyrət marşı» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Oratoriya janrı ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

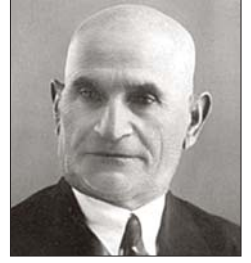
18. ƏŞRƏF ABBASOVUN «QARACA QIZ» BALETİNİN DRAMATURGIYASI

Əşrəf Abbasov

«Qaraca qız» baleti 1963-cü ildə Xalq artisti, bəstəkar Əşrəf Abbasov tərəfindən görkəmli Azərbaycan dramaturqu Süleyman Sani Axundovun «Qorxulu nağıllar» povesti əsasında yazılmışdır.

Baletin librettosunu tanınmış bəstəkar, Xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəyli yazmışdır. Bu əsər uşaqlar üçün yazılmış ilk irihəcmli musiqi əsəridir.

Süleyman Sani Axundov

Əsərin məzmunu belədir: Bağban Piri babanın komasında Qaraca qız adlı kimsəsiz qız yaşayır. Piri baba onu nəvəsi kimi sevib əzizləyir. Onların yaşadıkları malikanənin sahibinin qızı Ağca həyətdə gəzərkən Qaraca qızı görür və onlar dostlaşırlar. Lakin Ağcanın zalım anası bu dostluğu qadağan edir. Ağca yalnız atasının köməyi ilə Qaraca qızla arabir görüşür. Bir gün ağaların məclisində Qaraca qızla etdiyi rəqsə görə Ağcanın anası hirsələnir. Qaraca qızla Ağcanın dostluğu Piri babanın da xoşuna gəlmir. O, ağaların bu dostluğa münasibətini və onun nə ilə nəticələncəyini yaxşı bilir. Bir gün Qaraca qız gizləncə Ağcanın otağına gəlir və ona öz taleyini danışır. Zəlzələ nəticəsində valideynlərini itirməsi, sonradan qaraçı Yasəmən tərəfindən qızlığa götürülməsindən danışır. Yasəmənin ölümündən sonra əri Yusifin Qaraca qızı qovması Ağcanı kövrəldir.

Nəticə Piri babanın düşündüyü kimi acınacaqlı olur. Qaraca qızın sevimli rəfiqəsi Ağcanı ilan çalır. Qaraca qız onu xilas edərkən zəhərlənir. Zədələnmiş dodağından bədənə işləyən ilan zəhəri öz işini görür. Ağca sağalır, Qaraca qız isə Piri babanın qucağında ölür.

*«Qaraca qız» baletindən
fragment*

Musiqi dinləyək

Əşrəf Abbasov. «Qaraca qız» baletindən «Qaraca qız və Ağcanın dueti»

Bu duet «Qaraca qız»ın leytmotivi əsasında yaradılmışdır. Lakin bu leytmotiv ritmi dəyişilmiş şəkildə, zarafat xarakterində səslənir.

Notla oxuyaq

Əsrəf Abbasov. «Qaraca qız» baleti. «Lirik rəqs»dən bir parça (ikisəsli)

Moderato

Lirik xarakterli bu melodiyada tersiya intervallarından istifadə olunur.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

QEYRƏT MARŞI

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Qədirpaşa Elsevərindir.*

Marş tempində

Biz ge - di-rik dö - yü - şə, Xid - mət ü - çün
haqq i - şə. Düş - mən a - lib pa - yı - nı,
Ya - man dü - şüb təş - vi - şə. Möh - kəm du - raq,
and i - çək, Vu - ru - şaq biz ki - şı - tək.

SUALLAR

1. «Qaraca qız» baleti kimə məxsusdur?
2. «Qaraca qız» baleti Süleyman Sani Axundovun hansı povesti əsasında yazılmışdır?
3. «Qaraca qız» baletinin libretto müəllifi kimdir?

TAPŞIRIQ: «Qaraca qız» baleti haqqında qısa şifahi təqdimat et.

19. MÜSLÜM MAQOMAYEVİN «ŞAH İSMAYIL» OPERASININ DRAMATURGİYASI

*Müslüm
Maqomayev*

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayev ilk irihəcmli musiqi əsəri olan «Şah İsmayıl» operasını 1916-cı ildə eyniadlı Azərbaycan dastanı əsasında yaratmışdır. Opera 1919-cu ildə tamaşaya qoyulub. Əsər sonralar ciddi musiqi və libretto dəyişikliklərinə məruz qalıb. Operanın ilk tamaşası böyük Azərbaycan rejissoru Hüseyn Ərəblinskiyin quruluşunda oynanılmışdır.

Operanın qısa məzmunu belədir: Aslan şah narahatdır. Xalq arasında şan-şöhrət tapmış oğlu İsmayıl onun taxt-tacına sahib çıxmağa bilər. Xain vəzir rəmmal vasitəsilə Aslan şahı xəbər çatdırır ki, oğlu onu öldürə bilər. Aslan şah həyəcan içində məşhur ariyasını oxuyur. Aldığı xəbərdən narahat olan şah oğlunu uzaq ölkələrə, yeni torpaqlar fəth etməyə göndərir. Aslan şah elə bilir ki, o, döyüşlərdə həlak olacaq.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasının I pərdəsindən «Aslan şahın ariyası»

Səfərdə olan Şah İsmayıl ərəb qəbilələri ilə rastlaşır və qəbilə başçısının qızı Gülzara vurulur. Gülzarın atası İbn Tahir qızını sevmə-

*Müslüm Maqomayev.
«Şah İsmayıl» operasından səhnə*

diyi Əbu Həməyəyə ərə verməyə hazırlaşır. Ona görə də Gülzarın atası başqa yerə köçməyə qərar verir. Gülzar çətinliklə harada olduğunu Şah İsmayıla bildirir. Gülzarın axtarışına çıxan Şah İsmayıl Ərəbzəngi ilə rastlaşır və döyüşdə ona qalib gəlir. Öldürmək istəyəndə Ərəbzənginin qadın olduğunu bilir və onu bağışlayır.

Notla oxuyaq

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operası. «Şah İsmayıl və Gülzarın dueti»ndən bir parça

Bu duet Azərbaycan xalq mahnısı «Gözəllər gözəli»nin melodiyası üzərində səslənir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasından «Ərəblərin yeni düşərgəsində Gülzarla tacirin toyu»

Şah İsmayıl döyüşlərdən qalibiyyətlə çıxır və Gülzarı da götürüb vətənə qayıdır. Aslan şah oğlunun gəlişindən xəbər tutur. Lakin tapşırığını yerinə yetirmədiyi üçün Aslan şah oğlunun öldürülməsini əmr edir. Ətrafdakıların yalvarışlarına görə ölüm hökmünü ləğv edən şah gənc İsmayılın gözlərinin çıxarılmasını tələb edir. Oğluna etdiyi zülmədən kədərlənən şah fikrini dağıtmaq üçün əyləncə məclisi düzəltməyi əmr edir. Rəqqasə paltarını geyinmiş Ərəbzəngi Aslan şahı zəhərli şərab verir. Aslan şah dünyasını dəyişir. Şah İsmayıl taxt-taca sahib olur.

Yeni mahnı öyrənək

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlunun, sözləri Kərkük bayatıdır.

I

Şirin dil, şirin dil,
Al bağırimi, şirin dil.
Nə deyirsə, yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.

Nəqərat:

Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda,
Yadına Şirin düşər.

II

Şirin dil, şirin dil,
Ana dilim, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm,
Şirin söhbət, şirin dil.

III

Şirin kimi, şirin kimi,
Gözəl söz Şirin kimi.
Sevən gənclər istərəm,
Fərhadla Şirin kimi.

SUALLAR

1. «Şah İsmayıl» operasını kim yazmışdır?
2. «Şah İsmayıl» operasındakı əsas obrazlar hansılardır?
3. Emin Sabitoğlu «Şirin dil» mahnısını hansı xalqın bayatıları əsasında yazmışdır?

TAPŞIRIQ: «Şirin dil» mahnısı haqqında şifahi təqdimat hazırla.

20. ƏFRASIYAB BƏDƏLBƏYLİNİN «QIZ QALASI» BALETİNİN DRAMATURGIYASI

*Əfrasiyab
Bədəlbəyli*

Bəstəkar, dirijor, librettoçu, musiqi tənqidçisi və publisist Əfrasiyab Bədəlbəyli Azərbaycanın ilk milli baleti olan «Qız qalası» üzərində 1936-cı ildə yaradıcılıq işinə başlamış, 1940-cı il aprel ayının 18-də isə bu əsər Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuşdur. Baletin librettosu da bəstəkara məxsus idi. Rəqslərin quruluşunu Qəmər Almaszadə vermişdi. Librettonun mövzusu doğma Bakımızın XII əsr memarlıq abidəsi hesab edilən Qız qalası haqqında əfsanədən götürülmüşdür. Əsərdə azadlıq, məhəbbət və xoşbəxtlik uğrunda mübarizədən danışılır. Baletin qısa məzmunu

belədir: Xan sarayında insanlar təşviş içindədir. Oğul həsrəti ilə yaşayan Cahangir xanın qızı anadan olmuşdur. Səfərdən qayıdan xan vəzirə uşağı öldürməyi, anasını isə köləyə çevirməyi əmr edir. Lakin vəzirin uşağa yazığı gəlir, onu dayəyə verir və sarayı tərk etməyi tapşırır. Körpənin qolunda atasından olan yeganə xatirə — bilərzik var.

...Artıq 18 il keçmiş və körpə qızcıqaz füsunkar gözələ çevrilmişdir. Həmişə şən və gülərlü Gülyanaq xoşbəxtdir. Çünki o, Polad adlı igidi sevir və onların birləşəcəyi an çatıb.

Poladla Gülyanağın toyudur. Toyun ən qızgın yerində xan öz adamları ilə kəndlilərin başının üstünü alır. Qızın gözəlliyi və onun kölə etdiyi arvadına bənzəməsi xanı heyrətə salır. Xan qərar verir ki, Gülyanaq onun olmalıdır. Polad sevgisi uğrunda zülmkarla mübarizəyə hazırdır. Cahangir xan Poladın qətlinə fərman verir. Poladın həyatını xilas etmək üçün Gülyanaq xanın arzusunu yerinə yetirməyə razı olduğunu bildirir. Yalnız bir şərtlə: xan ona dənizlə dövrələnən qala tikdirməlidir. Xan razılaşır...

Qız qalası

Nəhayət, qala hazırdır və toyu başlamaq əmri verilir. Xana Gülyanağın onun qızı olduğunu deyirlər. Xan inanmır. Polad xanla döyüşür, onu öldürür və qalaya — Gülyanağın yanına tələsir. Ayaq səsləri eşidən Gülyanaq onun xan olduğunu düşünür və özünü qaladan dənizə atır...

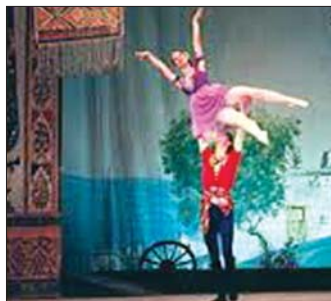

«Qız qalası» baletindən səhnə

Musiqi dinləyək

Əfrasiyab Bədəlbəyli. «Qız qalası» baleti. I pərdədən «Adajio»

«Şüştər» klassik Azərbaycan muğamına əsaslanan «Adajio» baletin əsas sevgi leyt-motividir. Baletdəki 3 hissəli quruluşa malik olan «Adajio»nun orta hissəsində zərif vals səslənir.

«Qız qalası» baletindən
Gülyanaq və Poladın
«Adajio»su

Notla oxuyaq

«Adajio»da səslənən vals xarakterli musiqidən bir parça

Andantino

Bu melodiya intonasiyasına görə «Cığcığa» Azərbaycan xalq rəqsinə oxşayır.

Yeni mahnı öyrənək

QIZ QALASI

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.*

I

Qız qalası, daşlarını
Oxşamışam dönə-dönə.
Qız qalası, danış sevgi
Nağilını mənə yenə.
Qız qalası, danış mənə,
Əsrlərin o üzündən.
Danış Vətən tarixinin
Gecəsindən, gündüzündən.

Nəqərat:

Bakımıza sevgimizin,
Qalasısan, Qız qalası.

Neçə-neçə nəsillərə,
Qalasısan, Qız qalası.

II

Daş sinənə çırpılıbdır,
Dalğaları Xəzərimin.
Sən ucalan heykəlisən,
Əvvəlimin, əzəlimin.
Divarına hörülübdür,
Həqiqətim, Qız qalası.
Bakım boyda sədaqətim,
Məhəbbətim, Qız qalası.

SUALLAR

1. «Qız qalası» baletin müəllifi kimdir?
2. «Qız qalası» baleti hansı dastan əsasında yazılmışdır?
3. «Qız qalası» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Qız qalasının şəklini çək.

21. MUSA MİRZƏYEVİN «ROMANTİK VALS-POEMA»SI VƏ İOHANN ŞTRAUSUN «VYANA MEŞƏSİNİN NAĞILLARI» ƏSƏRLƏRİNİN DRAMATURGIYASI

*Oğul İohann
Ştraus*

Xalq artisti, professor, bəstəkar Musa Mirzəyev «Romantik vals-poema» əsərini 1963-cü ildə yazmış və onun ilk ifaçıları məşhur dirijor Yuri Silantıyev və Pyotr Çaykovski adına Böyük Simfonik Orkestrin dirijoru Vladimir Fedoseyev olmuşdur. Bu əsər Böyük Simli Alətlər Orkestri üçün bəstələnmişdir. Əsərin əsas mövzunu əvvəlcə orkestrin

Musa Mirzəyev

I skripkaçıları, sonra isə II skripkaçıları ifa edirlər. Reprizada əsas mövzu altlar, violonçellər tərəfindən səslənir. Əsərdə sonata quruluşunun elementləri özünü göstərir. Poema janrı musiqidə bir neçə məqsədlə yaradılır. Onlardan biri də instrumental ifa üçün lirik xarakterli əsərlərin yazılmasıdır. Belə əsərlərə vals-poema deyilir. Musa Mirzəyevin «Romantik vals-poema»sı vals tempində yazılmışdır və 3/4 xanə ölçüsünə malikdir.

Musiqi dinləyək

Musa Mirzəyev. «Romantik vals-poema» əsərindən bir parça

Avstriyanın paytaxtı Vyanada çox istedadlı üzvləri olan ailə var idi. Bu ailədə yaşayanların soyadı Ştrauslar idi. Vals janrını yaradan ata İohann Ştrausun üç oğlu var idi. Ailənin böyük oğlunun da adı İohann idi. Ata və üç oğul dövrün məşhur musiqiçiləri idi. Oğul İohann Ştraus ilk konsertini verəndə ata Ştrausun 40, oğlunun isə 20 yaşı vardı. Oğul İohann Ştrausun birinci konserti onu bütün ölkədə məşurlaşdırdı. Onun bütün dünyada tanınan əsərlərindən biri «Vyana meşəsinin nağılları» adlanırdı. Bəstəkar bu əsərin əsas mövzusunun motivini bülbül cəh-cəhindən götürmüşdü.

Musiqi dinləyək

İohann Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılları». Əsas melodiyadan bir parça

Notla oxuyaq

Musa Mirzəyev. «Romantik vals-poema»sından bir parça

Musiqi dinləyək və müqayisə edək

İohann Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılları». Əsas melodiya dan bir parça

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

M.Mirzəyevin «Romantik vals-poema» sı

Vals
tempindədir

İ.Ştrausun «Vyana meşəsinin nağılları»

Fərqli

1. Simli alətlər orkestri üçün yazılıb.
2. Dinlənmək üçün nəzərdə tutulub.
3. Proqramsızdır.

Oxşar

1. Simfonik orkestr üçün yazılıb.
2. Dinlənmək və rəqs etmək üçün nəzərdə tutulub.
3. Proqramlıdır.

Fərqli

Mahnını notla oxuyaq

QIZ QALASI

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınıdır.

Tempo de Valse

1.

2.

1.2.

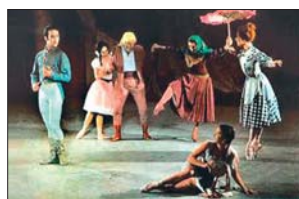
SUALLAR

1. «Romantik vals-poema» əsərinin müəllifi kimdir?
2. «Vyana meşəsinin nağılları» əsərinin müəllifi kimdir?
3. «Romantik vals-poema» ilə «Vyana meşəsinin nağılları» əsərlərinin oxşar xüsusiyyətləri nədir?

TAPŞIRIQ: Qız qalası haqqında əfsanənin motivləri əsasında şəkil çək.

22-23. KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Opera və baletlərdən verilmiş təsvirlərə görə əsərlərin adını təyin et.

Şagirdlərin arzusu ilə öyrənilmiş mahnılar yada salınır.

T E S T L Ə R

1. «Şah İsmayıl» operasının müəllifi kimdir?

- a) Ü.Hacıbəyli b) A.Məlikov c) M.Maqomayev

2. «Qaraca qız» baletinin müəllifi kimdir?

- a) F.Əmirov b) C.Cahangirov c) Ə.Abbasov

3. «Məhəbbət əfsanəsi» baletinin müəllifi kimdir?

- a) Q.Qarayev b) A.Məlikov c) C.Cahangirov

4. «Arşın mal alan» operettasındakı nökrin adı nədir?

- a) Həsən b) Vəli c) Pırvəli

5. «Arşın mal alan» operettasındakı qulluqçunun adı nədir?

- a) Fatma b) Telli c) Gülyanaq

6. Vasif Adıgözəlovün müharibə mövzusunda işlədiyi oratoriya necə adlanır?

- a) «Göyçə təranələri»
b) «Qarabağ şikəstəsi»
c) «Şirvan bayatıları»

Şagirdlər ayrı-ayrılıqda öyrəndikləri mahnılardan bir bənd oxuya bilərlər.

24. VƏTƏN MÖVZUSU VƏ MUSIQI

Vətənə həsr olunmuş müxtəlif janrlı əsərlər həmişə mövcud olmuşdur. İstər Azərbaycan, istərsə də dünya xalqlarının bəstəkarları öz əsərlərində bu mövzuya müraciət etmişlər. Belə bəstəkarlardan biri də Polşa milli musiqisinin ilk nümayəndələrindən olan Mixail Kleofas Oginskiyədir.

Mixail Oginski Frederik Şopendən əvvəl yaşayıb-yaratmışdır. Frederik Şopeni və Mixail Oginskini vətənə, xalqa, onun mədəniyyətinə, incəsənətinə və musiqisinə olan hədsiz məhəbbət birləşdirir. Mixail Oginski, eyni zamanda görkəmli dövlət xadimi olmuşdur. Bəstəkar 1794-cü ildə vətəninə azadlıq uğrundakı döyüşlərə yardım məqsədilə var-dövlətini inqilabçılara vermişdir. İnqilab yatırıldıqdan sonra böyük bəstəkar da azadlıq mücahidləri ilə birlikdə vətəni tərk etmişdir. Qürbətdə onun yazdığı ilk əsər məşhur «Vətənlə vidalaşma» polonezidir. Bu əsər bütün dünyada «Oginski polonezi» kimi tanınır.

Mixail Oginski

*«Vətənlə vidalaşma»
polonezindən fraqment*

BUNU DA BİLİN

Polonez qədim Polşa xalq rəqsidir. Onun ölçüsü 3/4-dür. Polonez Avropa ölkələrində XVIII əsrdən başlayaraq geniş yayılmışdır. Polşa bəstəkarı Frederik Şopenin fortepiano musiqi aləti üçün çoxsaylı polonezləri vardır.

Musiqi dinləyək

Mixail Oginski. «Vətənlə vidalaşma» polonezi

Bu əsər fortepiano üçün yazılmasına baxmayaraq, sonradan simfonik orkestrlə işlənərək dünyanın musiqi salonlarında səslənmişdir. Əsər Azərbaycanda da sevilmişdir. «Vətənlə vidalaşma» polonezi tar və fortepiano alətlərində məşhur musiqiçilərimiz, o cümlədən tarzənlərdən Xalq artistləri Hacı Məmmədov, Ramiz Quliyev və digərləri tərəfindən ifa olunmuşdur.

Notla oxuyaq

Mixail Oginski. «Vətənlə vidalaşma» polonezindən bir parça

Aramlı

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.

I

Azərbaycan, sənsən mənim
Ülviyyətim, şan-şöhrətim!
Adın mənim öz adımdır,
Sənsiz mənim nə qiymətim,
Azərbaycan, Azərbaycan!

II

Nəfəsimiz Babəklərin,
Sabirlərin od nəfəsi.
Mahnımızda yaşar bizim
Babaların addım səsi,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Nəqərat:

Biz tarixə sığınmadıq,
Dünən vardıq, bu gün varıq.
Biz dostluğa güvənərək
Gələcəyə addımlarıq,
Azərbaycan, Azərbaycan!

III

Azərbaycan, mənim eşqim,
Mənim andım, mənim anam.
Mən də sənə bir parçanam,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Yallı xarakterli, aramlı tempə malik olan «Azərbaycan» mahnısı doğma vətənimizə həsr olunmuş çoxsaylı mahnılardan biridir.

SUALLAR

1. Polonez janrı haqqında nə bilirsən?
2. Mixail Oginski hansı xalqın bəstəkarıdır?
3. «Azərbaycan» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış sevdiyim mahnı» mövzusunda şifahi təqdimat et.

25. FIKRƏT ƏMİROVUN «SEVİL» OPERASININ DRAMATURGİYASI

Cəfər Cabbarlı

Fikrət Əmirovun Cəfər Cabbarlının eyniadlı əsəri əsasında yazdığı «Sevil» operası Azərbaycan qadınının azadlıq mübarizəsinə həsr olunub. Operada kəndli ailəsindən çıxmış bank qulluqçusu Balaş daha yüksəklərə can atır. Artıq onu ailəsi sıxır. Həyat yoldaşına, qoca atası Atakişiyə münasibəti dəyişir. Balaşın kobudluğu Sevilə əzab verir. Balaş meşşan həyat tərzini sürən Dilbəri, Əbdüləlibəyi və Məmmədlibəyi evə qonaq gətirir. Bu zaman Sevilin atası Babakişinin kənddən gəlişi Balaşın xoşuna gəlmir. O, Babakişini, Atakişini və Sevili evdən qovur. Balaş maraqlandıran yalnız Dilbərdir. Əsərin gedişi boyu hadisələr başqa istiqamətdə cərəyan edir. Balaşın evinə köçən Dilbər onun həyatını cəhənnəmə döndərmişdir. Onu bankdan qovmuşlar. İndi artıq ətrafındakılar — Dilbərlə dostları ona həqarətlə baxırlar. Oğlunu görmək istəyən Sevil evinə gəlir və zəiflədiyindən evin qapısında huşunu itirir. Onu otağa gətirirlər. Sevil ayılan kimi oğlu Gündüzü bağrına basır. Bu zaman Dilbər Balaşdan Sevilin qovulmasını tələb edir. Bundan hiddətlənən Sevil çadrasını ataraq evi tərk edir.

İllər ötüb... Balaşın bacısı Gülüşün evində Gündüzün ad günü keçirilir. Atakişi və Babakişi də buradadırlar. Balaş, Dilbər və onun dostları məclisə gəlirlər. Gündüz atasını tanımır. Balaş tamamilə dəyişmiş, Moskvada təhsil almış Sevidən üzr istəyir və bağışlanmasını xahiş edir. Sevil isə onu heç vaxt bağışlamayacağını söyləyir.

*«Azad qadın»
heykəli*

Musiqi dinləyək

**Fikrət Əmirov. «Sevil» operasının III
pərdəsindən «Balaşın ariyası»**

BUNU DA BİLİN

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov ciddi janrda əsərlər yazmaqla bərabər, uşaqları da yaddan çıxarmamış və onlar üçün çoxlu sayda mahnılar yazmışdır. Onun «Bip-bipin nəğməsi», «Bizim həyəət», «Odlar ölkəsi», «Qatar», «Quzum» mahnılarını uzun illərdə uşaqlar sevə-sevə oxuyurlar.

Notla oxuyaq

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasının II pərdəsindən «Sevilin ariyası»ndan bir parça

Bu ariya harmonik do minor tonallığı, «Şüştər» muğamı təraneləri altında səslənir.

Do minor harmonik şəkildə:

Yeni mahnı öyrənək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından
«Atakişinin kupletləri»

I

Ay sənə qurban inəklər,
Balam nə vaxt iməklər?!
Sənə qurban inəklər,
Balam nə vaxt iməklər?!

II

Ay sənə qurban sərçələr,
Bu balam nə vaxt dirçələr?!
Sənə qurban sərçələr,
Balam nə vaxt dirçələr?!

III

Ay sənə qurban alçalar,
Balam nə vaxt əl çalar?!
Gündüz balam əl çalar,
Gözəl qızlar oynayar, hey!

SUALLAR

1. «Sevil» operası kimin eyniadlı əsəri əsasında yazılıb?
2. «Sevilin ariyası» hansı muğama əsaslanır?
3. Fikrət Əmirovun hansı uşaq mahnıları var?

TAPŞIRIQ: «Atakişinin kupletləri»nin məzmununa uyğun şəkillər çək.

26. FİKRƏT ƏMİROVUN «SEVİL» OPERASINDAN «DİLBƏRİN NƏĞMƏSİ» İLƏ JORJ BİZENİN «KARMEN» OPERASINDAN KARMENİN «XABANERA»SI ARASINDA ƏLAQƏLƏR

«Sevil» operasından Dilbər obrazı

arasında özünü olduqca sərbəst aparən, cılız xəyallarla yaşayan meşşan qadın obrazı kimi göstərə bilib.

«Sevil» operasında baş rollardan biri də meşşan Dilbər obrazıdır. O özünü olduqca sərbəst və əyri yollarla hər şeyə nail olmaq istəyən bir qadın kimi aparır. Bəstəkar Fikrət Əmirov bu obrazın daxili cizgilərini açmaq üçün Argentina xalq rəqsi olan tanqonun ritmlərindən istifadə edərək «Dilbərin nəğməsi»ni yaradıb. Bu ariyada o, musiqi ifadə vasitələrinin köməyi ilə Dilbəri kişilər

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından «Dilbərin nəğməsi»

Göründüyü kimi, bəstəkar Fikrət Əmirov Dilbər obrazı üçün ironik və kəskin zarafat şəklində, həm də Avropa tərzində bir melodiya yaratmışdır. Bu yolla o, həm də Balashın faciəsini açır. Onun Dilbər kimi bir qadınla uçuruma doğru getdiyini göstərir.

Musiqi dinləyək

Jorj Bize

başı çox bəlalar çəkir. Həbs olunur, qaçaqmalçılara qoşulur. Sonda Karmen tərəfindən atılan Xoze onu öldürür və azadlıqdan məhrum edilir.

Jorj Bize. «Karmen» operasından «Xabanera»

«Karmen» operasını fransız bəstəkarı Jorj Bize Prosper Merimenin eyniadlı novellasının motivləri əsasında yazmışdır. «Sevil» operasındakı Dilbər obrazı kimi, qaraçı qızı Karmen də ətrafdakıların diqqətini özünə cəlb etmək üçün əlindən gələni edir. Xozeni yoldan çıxarır. Onu sevgilisi Mikaeladan ayırır. Karmenin üzündən Xozenin

*«Karmen» operasından
Karmen obrazı*

Notla oxuyaq

Jorj Bize. «Karmen» operası. «Xabanera»dan bir parça

Göründüyü kimi, «Xabanera»nın melodiyası harmonik re minor tonallığında səslənir.

Re minor harmonik şəkildə:

BUNU DA BİLİN

«Xabanera» Kuba dənizçilərinin mahnısıdır. «Xabanera» həm də Kuba xalq rəqsidir. Bu rəqs öz ritmlərinə görə tanqoya bənzəyir. «Xabanera» XIX əsrin ikinci yarısında Latın Amerikasında çox sevilirdi.

Mahnını yada salmaq və ikisəsli oxuyaq

ODLAR ÖLKƏSİ

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

I

Qəlbini ucaltmış göyə məşəltək,
Bakıdır köksündə döyünən ürək,
Gülür gözlərində böyük gələcək,
Eşitsin obalar, ellər bu səsi,
Bu gün bayram edir Odlar ölkəsi.

II

Dostluğun eşqiylə ucalırıq biz,
Gül açır, bar verir diləklərimiz,
Bir vurur hər zaman ürəklərimiz,
Sevinclə ötüşür onun hər anı.

Nəqərat:

Dillərdə dolaşır şöhrəti, şanı,
Zəfərlər ucaldır Azərbaycanı.

SUALLAR

1. «Xabanera» rəqsi hansı xalqa məxsusdur?
2. «Dilbərin nəğməsi» və «Xabanera» hansı janrda yazılıb?
3. «Odlar ölkəsi» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: «Odlar ölkəsi» mahnısı haqqında şifahi təqdimat et.

27. BÖYÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ OBRAZI VƏ MUSİQİ

Dmitri Şostakoviç

9 may 1945-ci ildə Berlində keçmiş Sovetlər Birliyi xalqlarının Hitler Almaniyasına qalib gəldiyini göstərən danışıqsız təslimolma aktı imzalandı. Böyük Vətən müharibəsi Sovetlər Birliyinin digər xalqları ilə bərabər, Azərbaycan xalqının da qələbəsi ilə başa çatdı. O dövrdə azərbaycanlılardan ibarət 416-cı diviziyanın da mühari-

Aleksandr Aleksandrov

bənin qələbə ilə başa çatmasında böyük əməyi oldu. Bu müharibə zamanı 20 milyon insan həlak oldu, neçə-neçə şəhər və kənd dağıdıldı, mədəniyyət abidələri məhv edildi. Faşist Almaniyasına qarşı ordu ilə bərabər, ziyalılar — şairlər, yazıçılar, rəssamlar və musiqiçilər də ayağa qalxdılar. Vətənpərvərlik, düşməyə nifrət və mübarizə əzmi doğuran mahnılar, irihəcmli musiqi əsərləri yarandı. Rus bəstəkarı Aleksandr Aleksandrovun «Müqəddəs müharibə» mahnısı, Dmitri Şostakoviçin «7-ci simfoniya»sı, Qara Qarayev və Cövdət Hacıyevin «Vətən» operası, Üzeyir Hacıbəylinin mübarizə ruhlu mahnıları və digər əsərlər müharibə illərində əsgərlərimizin ruhlanaraq böyük şücaət göstərmələrinə səbəb oldu.

Aleksandr Laktionov.
«Cəbhədən məktub»

Notla oxuyaq

MÜQƏDDƏS MÜHARİBƏ

*Musiqisi Aleksandr Aleksandrovun,
sözləri Vasili Lebedev-Kumaçındır.*

Musiqini yada salaq və dinləyək

Dmitri Şostakoviç. «7-ci simfoniya»dan «Basqın» epizodu

XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərində də Azərbaycan bəstəkarları öz yaradıcılıqlarında Böyük Vətən müharibəsi, Qarabağ müharibəsi mövzularına müraciət edərək müxtəlif janrlarda gözəl musiqi nümunələri yaratmışlar. Bunlardan dünya şöhrətli Azərbaycan bəstəkarı Firəngiz Əlizadənin Qarabağ hadisələrinə həsr edilmiş «İntizar» operasını, Xalq artisti Azər Rzayevin 20 Yanvar faciəsinə həsr olunmuş «Bakı–90» simfoniyasını, Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərini və s. göstərmək olar.

Yeni mahnı öyrənək

HƏRBİ AND

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Seyran Şıxəliyevindir.*

I

Bayrağın altında durub farağat,
Əlimdə avtomat and içirəm mən.
Səsim titrəsə də, böyük bir qüvvət,
Əzəmət duyuram hər bir kəlmədən.

Nəqərat:

Mən and içirəm ki, ana yurdumun,
Üstünü buludlar almasın mənim.
Mən and içirəm ki, mətin ordumun,
Cərgəsi seyrəlmiş olmasın mənim.

II

Hər sözü vüqarla təkrar edərək,
Əlimdə silahı möhkəm sıxıram.
Sinəmdə şiddətlə vursa da ürək,
Andı söyləyirəm mən aram-aram.

Nəqərat:

SUALLAR

1. «Müqəddəs müharibə» mahnısının müəllifləri kimdir?
2. «Basqın» epizodu hansı simfoniyaya aiddir?
3. «Hərbi and» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Hərbi vətənpərvərlik mövzusunda bildiyin mahnılardan birini yadına sal və oxu.

28. CÖVDƏT HACIYEVİN «SÜLH UĞRUNDA» SİMFONİK POEMASININ DRAMATURGİYASI

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Cövdət Hacıyevın «Sülh uğrunda» simfonik poeması 1951-ci ildə yazılmış, ilk dəfə həmin ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının Simfonik Orkestri tərəfindən məşhur dirijor-bəstəkar Niyazinin rəhbərliyi ilə səslənmişdir.

Sonradan bu əsər Rusiya, Çexoslovakiya, Polşa, Bolqarıstan və başqa ölkələrin musiqi salonlarında ifa olunmuşdur. Bəstəkar bu əsərə görə keçmiş SSRİ-nin Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. «Sülh uğrunda» simfonik poema dövrümüzün aktual mövzusunə — azadlıq, sülh, istiqlaliyyət uğrunda mübarizəyə həsr edilmişdir.

Əsərdə Cövdət Hacıyev dövrün mühüm problemlərinə toxunaraq onları lirik-dramatik tərzdə əks etdirmişdir. Bu musiqi bəşəriyyəti azadlıq və tərəqqi uğrunda fəal mübarizəyə, işğalçıların zülmünə qarşı ayağa qalxmağa çağırır.

Simfonik Orkestr

Əsər fanfar xarakterli mövzu ilə başlayır. Əsərin əsas mövzusu aşiq musiqisini xatırladır və cəld tempdə səslənir. Köməkçi mövzu xaraktercə əsas mövzu ilə təzad təşkil edir. Simfonik poemanın sonundakı təntənəli yürüş xalq birliyini xatırladır.

BUNU DA BİLİN

Fanfar — mis musiqi alətidir. Nəfəsli alətlər qrupuna daxildir. Əsasən, siqnalların ötürülməsi üçün istifadə edilir. Fanfar — həm də təntənəli və hərbi xarakterli musiqi frazalarına deyilir. Bu musiqi frazaları fanfar musiqi alətinin köməyi ilə ifa edilir.

Musiqi dinləyək

Cövdət Hacıyev. «Sülh uğrunda» simfonik poema. Giriş, əsas və köməkçi mövzuların hərəsindən bir parça

Notla oxuyaq

Cövdət Hacıyev. «Sülh uğrunda» simfonik poema. Əsas mövzudan bir parça

Simfonik poemada «Segah» klassik muğamı intonasiyalarında səslənən daha bir melodiyadan kiçik parçanı oxuyaq:

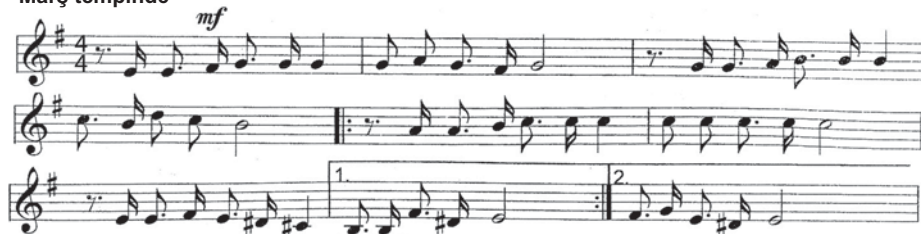

Mahnını notla oxuyaq

HƏRBİ AND

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Seyran Şıxəliyevindir.*

Marş tempində

SUALLAR

1. Cövdət Hacıyevin «Sülh uğrunda» simfonik poeması nə vaxt yazılmışdır?
2. «Sülh uğrunda» simfonik poema hansı xarakterli mövzu ilə başlayır?
3. «Hərbi and» mahnısının xarakteri necədir?

TAPŞIRIQ: «Sülh uğrunda» simfonik poema haqqında kiçik şifahi təqdimat hazırla.

29. MİGEL DE SERVANTESİN VƏ QARA QARAYEVİN EYNIADLI «DON KİXOT» ƏSƏRLƏRİNİN DRAMATURGİYASI

*Migel de
Servantes*

Məşhur ispan yazıçısı Migel de Servantesin «Don Kixot» əsəri əsasında rus kinorejissoru Q.Kozintsevin çəkdiyi eyniadlı bədii filmin musiqisini Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev yazmışdır. Sonradan Qara Qarayev bu filmin musiqisi əsasında «Don Kixot» simfonik qravürlərini yaradır.

Romanda Don Kixot mürəkkəb və təzadlı xarakterə malik bir qəhrəman kimi göstərilir. Don Kixot bir tərəfdən yel dəyirmanı ilə vuruşan şöhrətpərəst, digər tərəfdən mübariz humanist kimi təqdim edilir. Don Kixot öz humanist ideyalarını nə feodal qayda-qanunları, nə də burjua münasibətləri çərçivəsində həyata keçirə bilmir. Romandakı obrazlara diqqət yetirək: Don Kixot, Sanço Pansa, Dulsineya. Bu obrazlar ispan xalqının ülvilik, xəyalpərəstlik, praktiklik kimi üç xarakterinə uyğun gəlir.

*Boris İvanov.
«Don Kixot»*

Qara Qarayevin əsərində də biz üç obrazla rastlaşırıq: Don Kixot, Sanço Pansa və Aldonsa obrazları. Əgər Migel de Servantesin romanında Don Kixot obrazında komizm varsa, Qara Qarayevin Don Kixotunda bu xüsusiyyət yoxdur. Qara Qarayevin Don Kixotu daima ədalət uğrunda mübarizə aparan, əzab çəkən, etiraz edən və sonda məhv olan bir insandır. «Don Kixot» simfonik qravürləri — «Səyahət», «Aldonsa», «Sanço Pansa», «Pavana», «Kavalkada»dan ibarət simfonik silsilədir. «Kavalkada» və «Pavana» bir-biri ilə təzad təşkil edir. Simfonik silsilə «Don Kixotun ölümü» qravürü ilə başa çatır. Bu qravür bir növ silsilənin yekunudur.

BUNU DA BİLİN

Migel de Servantesin dünyaca məşhur «Don Kixot» əsərinin baş qəhrəmanının adı, əslində, heç də Don Kixot Lamançlı deyil. Onun əsl adı Alonso Kixanodur. Don Kixot isə sadəcə, onun təxəllüsüdür.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Qara Qarayev. «Don Kixot» simfonik qravürlərindən «Aldonsa»

Yeni mahnı öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI — MAY!

*Musiqisi Rəşid Şafəqin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

I

Vaxtı ötür qulların,
Birləşmiş yoxsulların.
Əməkçi oğulların,
İstiqlal bayramı — May!

II

Dünyanı tutdu şanın,
Ey doğacaq dünyanın,
Ey gələcək insanın,
İstiqlal bayramı — May!

Nəqərat:

Oyankı yorğunların,
Buyankı milyonların,
Həm bizim, həm onların,
İstiqlal bayramı — May!

III

Qüvvətlidir qolların,
Uğurludur yolların,
Həqiqi sənətkarın,
İstiqlal bayramı — May!

SUALLAR

1. Migel de Servantesin «Don Kixot» əsərindəki obrazlar hansılardır?
2. Qara Qarayevin «Don Kixot» simfonik qravürləri hansı hissələrdən ibarətdir?
3. «Don Kixot» simfonik qravürləri silsiləsi hansı hissə ilə bitir?

TAPŞIRIQ: Don Kixot obrazını düşündüyün kimi təsvir et.

30. RESPUBLİKA GÜNÜ

28 may 1918-ci il müsəlman Şərqudə ilk dünyəvi demokratik dövlət olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yarandığı gündür. 1990-cı ildən 28 may Respublika Günü — dövlət müstəqilliyi bayramı kimi qeyd edilir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə tərəfindən əsası qoyulan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti türk və islam dünyasında ilk parlamentli respublika və ilk demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət nümunəsi idi.

Azərbaycan Demokratik Respublikası gərgin və mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə cəmi 23 ay fəaliyyət göstərə bildi. Təəssüflər olsun ki, müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyəti bolşeviklərin hücumuna məruz qalıb devrildi. Sovetlər Birliyi Azərbaycanı məcburi surətdə öz tərkibinə daxil etdi. İllər ötdü... Xalqın azadlıq arzusu sönmədi. İstiqlal ideyası yeniləndi və 1991-ci ildə Sovet imperiyasının dağılması ilə Azərbaycan bir daha öz müstəqilliyini elan etdi.

Məhz bundan sonra xalqımız hər il 28 mayı Respublika Günü kimi bayram edir.

Musiqi dinləyək

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni Azərbaycan dövlətinin, onun müstəqilliyinin və birliyinin rəmzidir. Himnimizə dərin ehtiram bəsləmək hər bir vətəndaşın müqəddəs borcudur.

Hər birimiz Dövlət himnimizi ayaq üstə dinləməli və oxumalıyıq.

Yeni mahnı öyrənək

MÜBARƏK

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

I

Azərbaycan, bu bayram
Sənə necə yaraşır.
Nəğmə deyir Kür, Araz,
Göy Xəzər coşub-daşır.

Nəqərat:

Gülür ellərin,
Gülür çöllərin,
Ağ günlərintək,
Sənin vüqarlı,
Nurlu, baharlı
Yaşın mübarək!

II

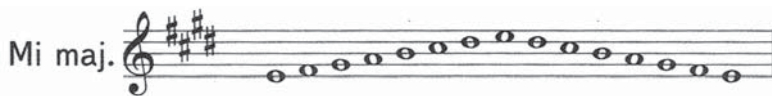
Oğlun, qızın hünərdən
Çələnglər hörür bu gün,
Dostları Bakımızın
Alnından öpür bu gün.

Şən, oynaq melodiyaya, dörd çərəkli xanəyə, cəld tempə malik olan bu mahnını ikisəsli ifa etmək lazımdır.

Mahnı mi major tonallığına əsaslanır. Bu qammada dörd diyez işarəsi var: fa diyez, do diyez, sol diyez, re diyez.

Mi major tonallığı:

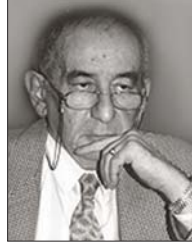
SUALLAR

1. Azərbaycan XX əsrdə neçə dəfə müstəqillik əldə edib?
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin müəllifləri kimdir?
3. «Mübarək» mahnısının müəllifləri kimdir?

TAPŞIRIQ: Azərbaycanın müstəqilliyi ilə əlaqədar şifahi təqdimat et.

31. KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Bəstəkarların şəkillərinə görə adlarını təyin et.

Şəkillərə baxıb musiqi əsərlərinin adını, bəstəkarlarını təyin et.

**32. SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ
BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ**

T E S T L Ə R

1. «Vətənlə vidalaşma» polonezini kim yazıb?

- a) F.Şopen b) F.Şubert c) M.Oginski

2. «Karmen» operasının müəllifi kimdir?

- a) F.Şubert b) L.Bethoven c) J.Bize

3. «Müqəddəs müharibə» mahnısını kim yazıb?

- a) A.Aleksandrov b) T.Quliyev c) M.Musorqski

4. «Vətən» operasının müəllifləri kimdir?

- a) C.Hacıyev, Q.Qarayev
b) C.Hacıyev, R.Mirişli
c) C.Hacıyev, F.Əmirov

5. «Arşın mal alan» operettasının müəllifi kimdir?

- a) S.Rüstəmov b) F.Əmirov c) Ü.Hacıbəyli

6. «Qaraca qız» baletinin müəllifi kimdir?

- a) F.Əmirov b) Q.Qarayev c) Ə.Abbasov

7. «Məhəbbət əfsanəsi» baletinin müəllifi kimdir?

- a) Ə.Abbasov b) A.Məlikov c) T.Quliyev

MAHNI REPERTUARI

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.*

Tempo di marcia

Solo *f*

Se- vim - li di - yar sən - sən ilk ba - har

Xor

Ü - rə - yi - miz - də doğ - ma a - dın var, Ü - rə - yimizdə

***f* (p)**

doğ - ma a - dın var, Ey a - na Və - tən A - zər - bay - can!

Ey a - na Və - tən A - zər - bay - can!

QOY UCALSIN NƏĞMƏMİZ

*Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.*

Moderato

mf

Ya - xın - gə - lin, u - şaq - lar, bay - ram şən - li - yi - miz var. Çə - lib rəqə -

lə - yək biz, Qoy u - cal - sın nəğ - mə - miz! Hey! Gə - lin tu - taq

əl - ə - lə, dö - nək bir dəs - tə gü - lə! Bur - da dost ol - sun ha - mı,

şən ke - çi - rək bay - ra - mı. Çə - lib, rəqs e -
lə - yək biz, qoy u - cal - sın nəğ - mə - miz!

ÜZÜMÇÜLƏR

*Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Cavad Cavadlınınadır.*

Moderato

Qə - rə şa - nı qə - rə gö - züm. Göy tə - nək - də
dü - züm - dü - züm. Bə - cər - mi - şəm o - nu ö - züm
Hər tə - nə - yi bir qə - na - dım, ü - züm - çü -
dür mə - nim a - dım Ü - züm - çü - dür!

SUMQAYIT

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Nəşib Cəfəroğlunundur.

Tempo di marcia

Can - la - nır hər qa - rış çöl Sum - qa - yıt - da,
Xa - ri - qə - lər ya - ra - dır el Sum - qa - yıt - da!
Boy a - tır za - vod - lar, səs - lə - nır zə - fər,
A - xır bol me - tal - dan sel Sum - qa - yıt - da.
Nəqərat:
Can - la - nır hər qa - rış çöl Sum - qa - yıt - da,
Xa - ri - qə - lər ya - ra - dır el Sum - qa - yıt - da.

GƏNCLİK MAHNISI

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

Orta tempo

mf Dal-ğa - lı Xə-zər - də biz sal-dıq, ilk qəh-rə-man bir şə -
hər. Bu şə - hər - dən, bu yer - dən gör-mə-yib heç bə - şər.
Bir vü - qar - la, if - ti - xar - la du-rur şö - rət
a - da - sı. Bu - ruq - la - rın dal - ğa - lar - la
qov - ğa - sı var, qov - ğa - sı.

ÇAL-OYNA

(Azərbaycan xalq mahnı-rəqsi)

Andante

Dost ba - ğın - da a - çı - lib gül - lər,
Sa - rı - lib gül - lə - rə sa - rı bül - bül - lər.
Qız - lar dü - züb te - li - nə gül - lər,
Gü - lür - lər naz - la - na - naz - la - na.

Nəqərat:

Allegretto

Meh - ri - ba - nım meh - ri - ban, Dur oy - na, çal - oy - na.
Yax - şı oğ - lan, qə - şəng qız, çal - oy - na.
Gö - zəl oğ - lan, gö - zəl qız, çal - oy - na.

LAYLA

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

Andante cantabile

Ge - cə ke - çər, Ü - zün gü - lər,
a - nan qur - ban, ca - nım qur - ban,

ca - nim qur - ban! Sə - hər
gə - lər, a - tan gə - lər.
a - nan qur - ban, kör - pə ba -
- lam! Lay - lay, lay - lay,
yat, mə - nim ə - zi - zim! Lay - lay,
lay - lay, yat, mə - nim ə - zi - zim! Yat,
Yat!

BEŞİK BAŞINDA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

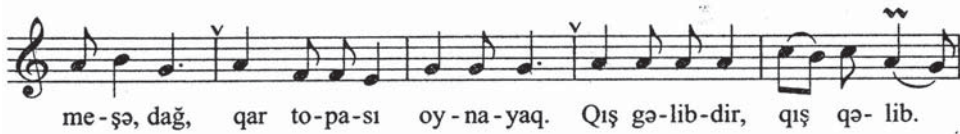
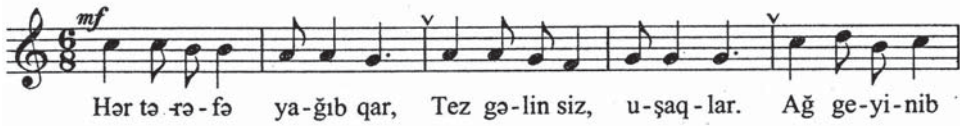
Moderato

A qu-zum, kör - pə qu-zum, A qu-zum, kör - pə qu-zum,
U-yu, ey qa - ra - gö - züm. Çıx - dı əf - la - kə sö - züm,
Bu nə - dir ağ - la - dı - ğın, Ü - rə - yim dağ - la - dı - ğın.

QIŞ MAHNISI

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

Moderato

AZƏRBAYCANA GƏLSİN

Musiqisi Tofiq Quliyevin,

sözləri Süleyman Rüstəmindir.

Andantino

Və-tə-ni-min sey - ri - nə ça - ğı - rı - ram el - lə - ri,

Sər-vət gör-mək is - tə - yən, A - zər-bay - ca - na gəl -

sin. Bə-zə-nib baş - dan - ba - şa, şə-hər - lə - ri,

kənd-lə - ri, cən-nət gör-mək is - tə - yən A - zər-bay - ca -

1. - na gəl - sin! 2. - na gəl -

- sin! Gü - lüm A - zər - bay - ca - na gəl - sin!

QEYRƏT MARŞI

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Qədirpaşa Elsevərindir.*

Marş tempində

Biz ge - di-rik dö - yü - şə, Xid - mət ü - çün
haqq i - şə. Düş - mən a - lib pa - yı - nı,
Ya-man dü-şüb təş - vi - şə. Möh-kəm du - rağ,
and i - çək, Vu - ru - şaq biz ki - şı - tək.
A - zad ol - sun yur - du - muz, Gü - lə dön - sün
gə - lə - cək.

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatılarıdır.

Allegretto

Şi - rin dil, Şi - rin dil,
Şi - rin dil, Şi - rin dil,

Al bağ - rı - mı şi - rin dil, Şi - rin dil, Şi - rin dil.
A - na di - lim, şi - rin dil, Şi - rin dil, Şi - rin dil,

Al bağ - rı - mı şi - rin dil, Ne de - yir - sə yad de - sin,
A - na di - lim şi - rin dil, Həm te - bib - di həm məl - həm,

öz di - lim - di şi - rin dil. Ne de - yir - sə yad de - sin,
şi - rin söh - bet, şi - rin dil. Həm te - bib - di, həm məl - həm.

öz di - lim - di şi - rin dil. Şi - rin dü - şər, Zül - f ü - zə şi -
şi - rin söh - bet, şi - rin dil.

-rin dü - şər Şi - rin dü - şər, Zül - f ü - zə şi - rin dü - şər

Fər - had qa - ya ça - pan - da Ya - dı - na Şi -

-rin dü - şər, Fər - had qa - ya ça - pan - da

Ya - dı - na Şi - rin dü - şər Şi - rin dü - şər.

QIZ QALASI

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.

Vals tempində

Qız qa - la - sı daş - la - rı - nı
Qız qa - la - sı da - nış mə - nə

Ox - şa - mu - şam dö - nə - dö - nə
Ə - sir - lə - rin o ü - zün - dən

Qız qa - la - sı, da - nış sev - gi
Da - nış Və - tən ta - ri - xi - nin

Na - ğı - lı - nı mə - nə ye - nə
Ge - cə - sin - dən,

Nəqərat

gün - dü - zün - dən Ba - kı - mı - za sev - gi - mi - zın

Qa - la - sı - san, Qız qa - la - sı. Ne - cə ne - cə

nə - sil - lə - rə Qa - la - sı - san, Qız qa - la - sı.

AZƏRBAYCAN

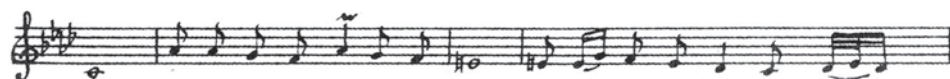
Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.

A-zər-bay-can, sən-sən mə-nim Ül-viy-yə-tim, şan-şöh-rə-tim!

A-dın mə-nim öz a-dım-dır, Sən-siz mə-nim nə qiy-mə-

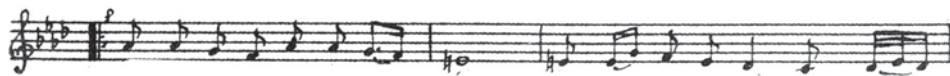
-tim, A-dın mə-nim öz a-dım-dır, Sən-siz mə-nim nə qiy-mə-

-tim, A-zər-bay-can, A-zər-bay-can! A-zər-bay-can, A-zər-bay-

-can?! Biz ta-ri-xə sı-ğın-ma-dıq, Dü-nən var-dıq, bu gün va-rıq.

Biz dost-lu-ğa gü-və-nə-rək Gə-lə-cə-yə ad-dım-la-

-rıq, -rıq, A-zər-bay-cân, A-zər-bay-

-cân! A-zər-bay-can, A-zər-bay-can!

ODLAR ÖLKƏSİ

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

Təntənəli

Qəl-bi-ni u - calt - mış gö - yə mə - şəl - tək, Ba - kı - dır kök -

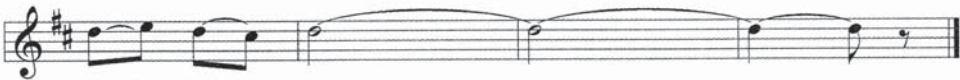
sün - də dö - yü - nən ü - rək. Gü - lür göz - lə - rin - də bö - yük gə - lə -

cək. E - şit - sin o - ba - lar, el - lər bu sə - si, Bu gün bay -

ram e - dir Od - lar öl - kə - si. Bu gün bay - ram e - dir Od - lar

öl - kə - si.

HƏRBİ AND

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Seyran Şıxəliyevindir.

Marş tempində

mf

Bay-ra - ğın al - tın-da du-rub fa - ra-ğat, Ə-lim - də av - to-mat
and i - çi-rəm mən. Sə-sim tit-rə - sə də, bö-yük bir qüv-vət,
Ə-zə-mət du - yu-ram hər bir kəl-mə- den. hər bir kəl- mə-dən.
Mən and i - çi-rəm ki, a - nayur-du- mun üs-tü - nü bu-lud-lar
al-ma-sın mə-nim, Mən and i - çi-rəm-ki, mə-tin or-du-mun
cər-ge - si sey-rəl-miş ol-ma-sın mə-nim. ol - ma-sın mə-nim.

İSTİQLAL BAYRAMI — MAY!

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Əhməd Cavadındır.

Tempo di marcia

Solo mf

Vax - tı ö - tür qul-la-rın, bir - ləş - miş yox - sul-la-rın,
Ə - mək - çi o-ğul-la-rın İst-iq-lal bay-ra - mı-May!

S
Xor
A

f Qüv - vət - li - dir qol-la-rın, U - ğur - lu - dur

yol - la - rın, hə - qi - qi sə - nət - ka - rın

İs - tiq - lal bay - ra - mı May! Şan - lı

ff Son üçün

ff

Bay - ram!

fff

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.

Allegro

A - zər - bay - can, bu bay - ram sə - nə ne - cə ya - ra - şır,

sə - nə ne - cə ya - ra - şır. Nəğ - mə de - yir Kür, A - raz,

Göy Xə - zər co - şub - da - şır, göy Xə - zər co - şub - da - şır

Nəqərat:

Gü - lür el - lə - rin, gü - lur çöl - lə - rin Ağ gün - lə - rin

tək sə - nin vü - qar - lı, Nur - lu, ba - har - lı

ya - şın mü - ba - rək

Ya - şın mü - ba - rək!

SİNİF VƏ MƏKTƏB KONSERTLƏRİNDƏ İSTİFADƏ ETMƏK ÜÇÜN ƏLAVƏ REPERTUAR

NOVRUZ BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanıdır.

Oynaq, şən

Sə-mə-ni-ni gə-ti-rin gə-ti-rin,
Miz üs-tü-nə qo-yun, hey, qo-yun, hey.
Kos-ko-sa-nı baş-la-yaq baş-la-yaq,
Gö-zəl-dir bu o-yun, hey, ö-yun, hey.
Gö-zəl-dir bu o-yun, hey, o-yun, hey.
Yaz coş-du-rur a-da-mı, gə-lir Nov-ruz
bay-ra-mı!

I

Səmənini gətirin
Miz üstünə qoyun, hey!
Kos-kosanı başlayaq,
Gözəldir bu oyun, hey!

Nəqərat:

Yaz coşdurur adamı,
Gəlir Novruz bayramı!

II

Bir nimçəyə düzülün
Yeddi löyün şirniyyat:
Qoğal, qovut, paxlava,
İydə, badam, qoz, nabat.

III

Tonqal çataq həyətdə,
Könül açsın məşəllər.
Öz bəxtini sınaşın,
Türfə, qönçə gözəllər.

ŞƏNLİK MAHNISI

Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanıdır.

Allegretto

Gə - lin, gə - lin, u - şaq - lar, şən - lik e - dək biz - ye - nə.
Şi - rin nəğ - mə o - xu - yaq bu se - vim - li Və - tə - nə
bu - se vim - li Və - tə - nə! *Nəqərat: f* Gö - rün ne - cə bəx - ti - yar,
gö - zəl gün - lə - ri - miz var! Gö - rün ne - cə
bəx - ti - yar, gö - zəl gün - lə - ri - miz var!

I

Gəlin, gəlin, uşaqlar,
Şənlik edək biz yenə.
Şirin nəğmə oxuyaq,
Bu sevimli Vətənə.

Nəqərat:

Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var.

II

Qarmon səsi çağırır,
Bu gün bizi şənliyə.
Təzə mahnı oxuyaq,
Olsun sizə hədiyyə.

III

Bu gün əziz bayramdır,
Uşaqların bayramı.
Bu gün əziz bayramdır,
Qoy şənlik etsin hamı.

IV

Süfrəmizdə qoy olsun,
Təbiətin neməti.
Min illərlə yaşasın,
Azərbaycan milləti!

SEVİMLİ MÜƏLLİM

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Ələmdar Quluzadəninindir.

Allegretto

Sən is - tək, sən hə - vəs, Qəl - bin - də is - ti səs,
A - ma - lı mü - qəd - dəs, Se - vim - li mü - əl - lim,
meh - ri - ban mü - əl - lim, mü - əl - lim! Mü - əl - lim!

I

Sən istək, sən həvəs,
Qəlbində isti səs,
Amalı müqəddəs,
Sevimli müəllim,
Mehriban müəllim, müəllim.

II

Biz sənə bar-bəhər
Saçların ağ səhər.
Hər sözü bir əsgər,
Sevimli müəllim,
Mehriban müəllim, müəllim.

III

Ey arzum, diləyim,
Döyünən ürəyim,
Qarşında baş əyim,
Sevimli müəllim,
Mehriban müəllim, müəllim.

MÜƏLLİM

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Hüseyn Abbaszadəninindir.

Maestozo

Əl-də qələm tut-ma-ğ ı bi-zə sən öy-rət-mi-sən.

Mö-h-kəm ad-dım at-ma-ğ ı bi-zə sən öy-rət-mi-sən, bi-zə sən

öy-rət-mi-sən, bi-zə sən öy-rət-mi-sən!

Nəqərat:

Heç za-man u-nut-ma-rıq bö-yük ə-mə-yi-ni biz, ey meh-ri-ban

dost - tu - muz, ə-ziz mü-əl - li - mi - miz! A... Ə-ziz

mü - əl - li - mi - miz! Ə-ziz mü - əl - li - mi-

miz! Ə - ziz mü - əl - li - mi - miz!

I

Əldə qələm tutmağı
Bizə sən öyrətmisən.
Möhkəm addım atmağı
Bizə sən öyrətmisən.

Nəqərat:

Heç zaman unutmırıq
Böyük əməyini biz.

Ey mehriban dostumuz,
Əziz müəllimimiz.

II

Gəlib doğma məktəbə
Biz səndən dərs alırıq.
Alışırıq zəhmətə,
Boy atıb, ucalırıq.

MƏKTƏBLİNİN YÜRÜŞ MAHNISI

Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.

Moderato

Nəqərat:

I

Yollarda açdıq biz səhəri,
Min kəndi gəzdik, min şəhəri,
Sanedıq dağlara şanlı zəfər
bayrağı,
Hər yerdən gözəldir bizim Vətən
torpağı.

Nəqərat:

Səfər vaxtı geniş düzlər, göy
təpələr,
Coşqun dəniz keçdik.
Keçdi şən dəstəmiz,
Yorulmadıq əsla biz.
Yorulmadı qolumuz,
İrəlidir yolumuz.

QARABAĞ

Musiqisi Rəşid Şəfqin,
sözləri Ələmdar Quluzadəninindir.

Allegretto
mf

Çayım sən - də, da - ğım sən - də, ya - ğış o - lum, ya - ğım sən - də, çayım sən - də, da - ğım sən - də, ya - ğış o - lum, ya - ğım sən - də.

Göy ü - zün - də şim - şə - yim - sən, yer ü - zün - də ü - rə - yim - sən, Gə - rə - yim - sən, kü - rə - yim - sən, ay Qa - ra - bağ, ba - ğım sən - də. Mən ya - nan od - la - ra, yan - ma, Qa - ra - bağ! Sı - na - nır Qa - ra - bağ, sın - ma, Qa - ra - bağ! // - bağ!

Nəqərat: f

1. 2.

I

Çayım səndə, dağım səndə,
Yağış olum yağım səndə,
Göy üzündə şimşəyimsən,
Yer üzündə ürəyimsən,
Gərəyimsən, kürəyimsən,
Ay Qarabağ, bağım səndə.

Nəqərat:
Mən yanan odlara,
Yanma, Qarabağ!
Sınanır Qarabağ,
Sınma, Qarabağ!

BAKI HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Feyruz Məmmədovundur.

Moderato

The musical score is written in G major and 4/4 time. It begins with a *mf* dynamic. The melody is simple and lyrical. The lyrics are in Azerbaijani. The score includes a *Nəqərat* section marked *f*. The piece concludes with a *Son üçün* section.

Nə xoş - bəx - təm, do - ğul - mu - şam, nə xoş - bəx - təm,
do - ğul - mu - şam mən Ba - kı - nın qu - ca - ğın - da.
Nəqərat:
A - zad quş - tək boy at - mı - şam Şən Ba - kı - nın
qu - ca - ğın - da. A - zər - bəy - can Və - tə - nim - dir,
Doğ - ma Ba - kı şan - şö - rə - tim. Bu tor - paq - dan
güc al - mış - dır Mə - nim dün - ya mə - həb - bə - tim,
Mə - nim dün - ya mə - həb - bə - tim.
Son üçün
hey!

I

Nə xoşbəxtəm, doğulmuşam
Mən Bakının qucağında.

Nəqərat:

Azad quştək boy atmışam
Şən Bakının qucağında.

II

Azərbaycan Vətənimdir,
Doğma Bakı şan-şöhrətim.
Bu torpaqdan güc almışdır
Mənim dünya məhəbbətim.

III

Ulduzların gözlərilə
Gülümsəyir səhər mənə.
Öz mehriban anam kimi,
Layla çalır Xəzər mənə.

IV

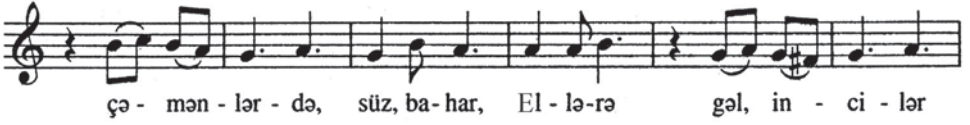
Vüqarımdır Qız qalası,
Bərkimişəm küləklərdə.
Arzum budur bu nəğməmlə
Yuva qurum ürəklərdə.

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Moderato

mf

gə - tir hər e - lə, se - vin - sin a - ləm bu şən
el ki - mi. Hey! Gəz ba - har, süz ba -
har, Ba - har!

Qanad çal çəmənlərdə, süz, bahar!
Ellərə gəl, incilər düz, bahar!
Bülbül öpüb gülləri, dost desin,
Gül qızartsın busədən üz, bahar.

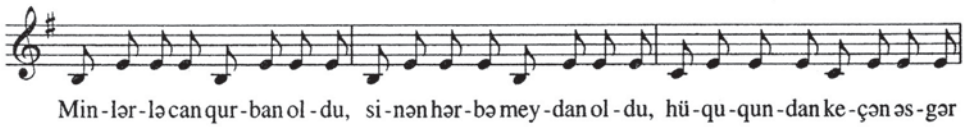
Gəz, dolan gülüstanı yel kimi,
Danışdır könülləri tel kimi.
Sevinc ver, sevinc gətir hər elə.
Sevinsin aləm bu şən el kimi!

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT HİMNİ**

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

(Uşaq xoru üçün tərtib edəni — Rəşid Şəfəq)

Maestoso

Na - mu - su - nu hi - fz et - mə - yə, bay - ra - ğı - nı yük - səl - tə - mə - yə,

CODA

Cüm - lə gənc - lər müş - taq - dır! Şan - lı Vətən! Şan - lı Vətən!

A - zər - bay - can! A - zər - bay - can! A - zər - bay - can!

A - zər - bay - can!

Azərbaycan! Azərbaycan!
 Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
 Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
 Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
 Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
 Minlərlə can qurban oldu!
 Sinən hər bə meydan oldu!
 Hüququndan keçən əsgər,
 Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
 Sənə hər an can qurban!
 Sənə min bir məhəbbət
 Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hi - fz etməyə,
 Bayrağını yüksəltməyə
 Cümlə gənclər müştaqdır!
 Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
 Azərbaycan! Azərbaycan!

QIZIL DAN

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Musa Yaqubundur.

Vivace

Xor *mf*

Bi - zim - dir bu şən - lik, bü - sat, bu nəğ - mə -
də gü - lür hə - yat. A - na Və - tən, doğ - ma o - caq,
Bi - zik sə - nə qo - şa qa - nad dəs - tə - dəs
tə çıx - dıq yo - la, Dost - lar de - di: - U - ğur o -
- la yo - lu - mu - za çı - raq tu - tub, bu göy me -
- şə, ya - şıl ta - la A... Bay - ra - ğı - mız
qı - zil dan, i - şiq - la - rı sa - çı - lan,
öm - rü - mü - zə a - çı - lan ü - fü - qə sa -

lam ü - fü - qə sa - lam, hey!

ü - fü - qə sa - lam, hey! ü - fü

qə sa - lam Gö - yər - çi - nim! Hey!

I

Bizimdir bu şənlik, büsat,
 Bu nəğmədə gülür həyat.
 Ana Vətən, doğma ocaq,
 Bizik sənə qoşa qanad.
 Dəstə-dəstə çıxdıq yola,
 Dostlar dedi: – Uğur ola.
 Yolumuza çiraq tutub,
 Bu göy meşə, yaşıl tala.

II

Göyərçinim, qanad saxla,
 Dəstəmizə könül bağla.
 Oxu bizimlə şən nəğmə,
 Qoy yayılsın dalğa-dalğa.
 Gələcəyə etdik səfər,
 Dolaylarda güldü səhər.
 Bizimçin də yer saxlayın,
 Ay zirvələr, ay zirvələr.

Nəqərat:

Bayrağımız qızıl dan,
 İşıqları saçılan,
 Ömrümüzə açılan,
 Üfüqə salam,
 Hey, üfüqə salam!
 Göyərçinim! Hey!

ƏZİZ SİNİF RƏHBƏRİ

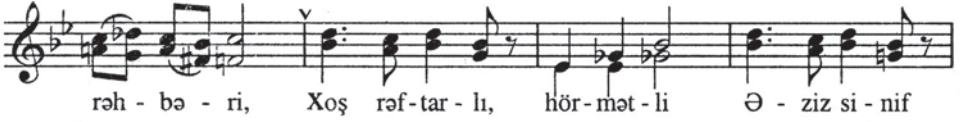
Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Hüseyn Abbaszadəninindir.

Presto

mf

Nəqərat:

I

Ey mehriban müəllim,
Əziz sinif rəhbəri,
Sevirsən öz balantək
Sən bütün şagirdləri.

II

Hər sözündə məna var,
Söhbətlərində işıq.
Xoş rəftarlı, hörmətli,
Əziz sinif rəhbəri.

Nəqərat:

Məsləhətin qiymətli,
Əziz sinif rəhbəri.
Xoş rəftarlı, hörmətli,
Əziz sinif rəhbəri.

III

Biz dərsdən «5» alanda,
Gözün fərəhlə dolur.
Tənbəl şagird görəndə,
Ürəyin məyus olur.

BİZ VƏTƏN ƏSGƏRİYİK

Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

Tempo di marcia

The musical score is written in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of five staves of music. The first staff begins with a forte (f) dynamic. The lyrics are: Ba - la - ca əs - gə - rik biz, Hü - nər gös - tə - ri - rik biz. The second staff includes a crescendo (cresc.) marking. The lyrics are: Və - tə - nin ke - şİ - yin - də a - yıq da - ya. The third staff is marked 'Nəqərat:' and 'mp'. The lyrics are: nı - rıq biz E - hey, çöl - lə - ri o - yat, The fourth staff is marked 'mf'. The lyrics are: Öy - rən hər - bir o - yu - nu! Qo - ru, qo - ru. The fifth staff concludes the piece with a double bar line. The lyrics are: Və - tə - ni - nin gül - çi - çək - li qoy - nu - nu!

I

Balaca əsgərlik biz,
Hünər göstəririk biz!
Vətənin keşiyində
Ayıq dayanırıq biz!

Nəqərat:

Ehey, çölləri oyat,
Öyrən hər bir oyunu!
Qoru, qoru Vətəninin
Gül-çiçəkli qoynunu!

II

Geydik əsgər paltarı,
Geydik əsgər çəkməsi.
Sülhdür bizim nəğməmiz,
Hər sözü, hər kəlməsi!

III

Sahibiyik bu yurdun,
Bu dənizin, bu çayın,
Bu Günəşin, bu Ayın,
Ellər bizə arxayın!

SÜLH GÖYƏRÇİNİYİK BİZ!

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Zahid Xəlilidir.

Allegro-vivo

Gö - yər - çi - nik biz, sülh qu - şu - yuq

biz, **Solo** Gül - sün gül ki - mi, **Xor f** gül ki - mi, (Əl çalınır)

Solo ü - zü el - lə - rin, **Xor f** el - lə - rin. (Əl çalınır)

Solo f Gül - sün hər oğ - lu, qı - zı el - lə - rin!

Xor mf Gül - sün hər oğ - lu, **f** qı - zı el - lə - rin!

Xor: Göyərcinik biz,
Sülh quşuyuq biz.

Solo: Gülsün gül kimi,

Xor: Gül kimi,

Solo: Üzü ellərin,

Xor: Ellərin.

Gülsün hər oğlu,

Qızı ellərin!

Xor: Göyərcinik biz,
Sülh quşuyuq biz.

Solo: Hərbin dadını,

Xor: Dadını,

Solo: Ellər görməsin,

Xor: Görməsin,

Hərbin odunu

Çöllər görməsin.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə, F.Hidayətova.** Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları antologiyası. I — VI cildlər. Bakı, «Mütərcim», 2008-2013.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, Ş.Həsənova, G.Abdullazadə.** Azərbaycan bəstəkarlarının həyat və yaradıcılığı. I cild. Bakı, «Mütərcim», 2012.
3. **F.Əliyeva, N.Kazımov, T.Babayeva.** VII sinif «Musiqi» dərsliyi. Bakı, «Kövsər», 2007.
4. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə.** «Azərbaycan xalq rəqsləri». Bakı, «Mütərcim», 2011.
5. **O.Rəcəbov, F.Hidayətova.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi metodikası. Bakı, «Mütərcim», 2013.
6. **O.Rəcəbov.** I—VIII siniflər üçün «Musiqi» proqramları. Bakı, «Kövsər» nəşriyyatı, 2006.
7. **O.Rəcəbov, S.Rzayeva.** V—IX siniflərdə «Musiqi kurikulumu». Bakı, «Mütərcim», 2013.
8. **O.Rəcəbov.** «Azərbaycan xalq musiqisi və müəllim hazırlığı». Bakı, «Mütərcim», 2012.
9. Ümumtəhsil məktəblərinin fənn kurikulumları. Bakı, «Şərq-Qərb», 2012.
10. Под редакцией **Д.В. Кабалевского.** Программа по «Музыке». Москва. «Просвещение», 1988 г.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 7

*Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

**Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Ofeliya Safa qızı İmanova**

Redaktor

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerlər

Mələk Şimşək, Təhmasib Mehdiyev

Rəssam

Aynur Salahova

Korrektor

Ülkər Şahmuradova

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2018 — 113*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,77. Fiziki çap vərəqi 6,0.

Formatı 70x100 1/16.

Səhifə sayı 96. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.

Tiraj 124894. Pulsuz. Bakı—2018.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

PULSUZ

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənə kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!